

FRØÐI

2/ 2011

16. ÁRG

KR. 48,-

Umhvørvisstovan
fevnir eisini um **gransking**

Fróðskaparsetrið
skal **mennast**

Granskarar
skulu **duga** betur at miðla

Útgávur
hjá **Fróðskapi** 2011

Bjarnardýr
í **Føroyum**

Skúlin
og **lívsvirðini**
hjá næmingum

Gransking
á Søvnum Landsins

Stingflugan
er í fjósunum í **Føroyum**

Krøk hann í ein skiparabúk...

Søga um ongul og húk

ISSN 1395-0045

9 771395 004690

Oddagrein

Valla hevur nakað annað amboð havt størri týðning fyri føroyingar upp ígjøgnum øldirnar. Tað hevur, beint sum tað er sagt, skapt samband millum mann (og kvinnu) og fisk. Tað hevur, skaldsliga talað, skrykt og togað ríkidømi úr havsins veldiga búki og upp á soltin døgurðaborð hjá føroyskum familjum. Eisini, myndamálsliga, kann tiltikna amboðið tulkast sum fallossúmbol. Og ongastaðni kenna tey betur til hetta tól enn í Klaksvík. Klaksvík er jú okkara fiskivinnuhøvuðsstaður. Og sjálvandi tosa vit um húkin! At klaksvíkingar búa í fiskivinnuháborgini, um nakar yvirhøvur ivaðist, varð sligið fast við sjeittummaseymi, tá heimskendi risahúkurin fyrri nøkrum árum síðani varð reistur í eini rundkoyring í býnum. Eitt postmodernað projekt, sum skapti eitt drúgt og kensluborið kjak, sum rakk heilt inn í finastu kontórkrókar í høvuðsstaðnum. Trupulleikin var kanska, at húkurin líktist alt ov nógv einum “veruligum” húki... Men, sum Jóan Pauli Joensen sigur í fólkalívsfrøðiliga greinini hjá sær um føroysku húkasøguna, so kunnu vit, eins og listamaðurin Magritte helst hevði gjørt, staðfesta, at tað (kanska) ikki er ein húkur. Vit kunnu í øllum førum vera samd um, uttan mun til hvørja listafatan vit annars umboða, at húkurin er óbrúkligur. FRØÐI bjóðar hesaferð sínum lesarum eina sera áhugaverða lýsing av húkinum og onglinum, sum vekir serligar kenslur í føroyinginum á bygð og í bý. Høvundurin er Jóan Pauli Joensen, professari á Fróðskaparsetrinum, sum hevur skrivað fleiri stórverk um fisk og fiskimenn í Føroyum.

Úr fiskivinnuhøvuðsstaðnum gongur leiðin til Havnar, tí FRØÐI inniheldur eisini triggjar upplýsandi tekstir um samanlagdar almennar stovnar, sum fáast við gransking. Talan er um Søvn Landsins, Umhvørvisstovuna og Fróðskaparsetur Føroya. Nýtilnevndu stjórnarnir fortelja um fjølbroytta virksemd og arbeiðið á stovnunum, ið allir eru í stórari broyting og menning. FRØÐI hevur sum vant eisini forvitnisligar greinar, sum geva lesaranum innlit í nýggj føroysk granskingarúrslit, og hesaferð kunnu tit m.a. lesa um børn, lívsvirði og javnstøðu. Tað er rættiliga sjáldan, vit hoyra ung siga sína meining um javnstøðu og kynsmunir, men tað kunnu vit í greinini hjá antropologinum Firouz Gaini, sum spyr, hvørja hugsan ungir dreingir hava til javnstøðu í samfelagnum. Tað vísir seg her, at meðan javnstøðukjakið hevur givið jalg úrslit á nøkrum økjum, serliga í mun til formligar reglur og skipanir, so eru virðini og hugburðurin hjá ungdominum ikki broytt samsvarandi. Og føroysku úrslitini kunnu, samanborið við rákið í grannalondum okkara, tykjast eitt sindur skelkandi. Samanumtikið kann sigast, at FRØÐI inniheldur eitt sindur av hvørjum, men felagsnevnanir fyrri greinirnar er eyðvitað, at alt tilfarið er við til at miðla vitan út til fólkið. Og júst hetta, at miðla vísindaliga vitan, so at hon ger mun í samfelagnum, er evnið í tekstinum um norska granskan Jørn Hurum, sum vitjaði í Føroyum á Vísindavøkuni herfyri. Góðan lesihug!

Firouz Gaini

FRØÐI

2 / 2011

FØROYA FRÓÐSKAPARFELAG

GEVUR FRØÐI ÚT

© Føroya Fróðskaparfelag og høvundarnir.
Frøði er fólksligt vísindablað, sum kemur út tveir ferðir árliga.

Upplag 1.200
ISSN 1395-0045

*Loyvt er at endurgeva úr Frøði, um víst verður til heimildina.
Verða heilar greinir endurgivnar, má avtala gerast.*

AVGREIÐSLA

Jarðfeingi
Brekktún 1
Postsmoga 3059
FO-110 Tórshavn
Tlf. 357000
teldupostur: frodi@jf.fo

RITSTUÐLAR

Fróðskaparsetur Føroya
Føroya Fornminnisavni
Føroya Landsbókasavn
Føroya Landsskjalasavn
Føroya Náttúrugripasavn
Havstovan
Heilsufrøðiliga Starvsstovan
Jarðfeingi
Umhvørvisstovan

NÝGGIR HALDARAR

kunnu tekna seg hjá avgreiðsluni.

ELDRI ÚTGÁVUR AV FRØÐI

fáast við at venda sær til avgreiðsluna.
Teldutøkar útgávur eru á
www.frodskaparfelag.fo/frodi

GREINIR TIL BLAÐIÐ

Fólksligar, vísindaligar greinir kunnu sendast ritstjórnini. Skrivlig høvundsleið-beining fæst frá avgreiðsluni.

LÝSINGAR TIL FRØÐI

Er áhugi fyri at lýsa í blaðnum, setið tykkum tá í samband við samskiparan, Lena Reinert, telefon 514219
teldupostur: frodi@jf.fo

LÝSINGARPRÍSUR

Heil síða: kr. 5.000,-
Hálv síða: kr. 3.000,-

GRAFISK FRAMLEIÐSLA: Elisabeth Sande
PRENT: Føroyaprent

FORSÍÐUMYND:

Kristfríð Tyril

RITUMBØÐSRÁÐIÐ

Simun V. Arge, fornfrøðingur
Anna Maria Fosaa, plantuvistfrøðingur
Sámal T.F. Johansen, søgufrøðingur
Erting Ischold, søgufrøðingur
Gunnar Bjarnason, búnaðarfrøðingur
Eilíf Gaard, havlívfrøðingur
Lis Mortensen, náttúruvísindaføðingur
Maria Dam, evnafrøðingur

SAMSKIPARI FYRI FRØÐI

Lena Reinert

RITSTJÓRN

Firouz Gaini (ábyrgd)
Kristin Magnussen
Karin Margretha Larsen
William Simonsen
Helgi Michelsen

Svanamerktur prentlatur 541 705

16

11

36

38

Innihald

4 Gransking á Søvnum Landsins

Andras Mortensen, Søvni Landsins

8 Fróðskaparsetrið skal mennast

Sigurð í Jákupsstovu, Fróðskaparsetur Føroya

10 Bloggur

Firouz Gaini, Fróðskaparsetur Føroyar

11 Umhvørvisstovan fevnir eisini um gransking

Jóhanna Olsen, Umhvørvisstovan

15 Útgávur hjá Fróðskapi 2011

Fróðskapur

16 Krøk hann í ein skiparabúk...

Søga um ongul og húk

Jóan Pauli Joensen, Søgu- og samfelagsdeildin, Fróðskaparsetur Føroya

22 Bjarnardýr í Føroyum

Birna V. Trygvadóttir, Havlívfrøðiliga royndarstøðin

26 Granskarar skulu duga betur at miðla

Sámal Soll

31 Hvørja hugsan hava ungir føroyskir dreingir til javnstøðu í samfelagnum?

Firouz Gaini, Fróðskaparsetur Føroyar

34 Stingflugan er í fjósunum í Føroyum

Høgri Holm

36 Meiri norðlýsi

Lis E. Mortensen, Jarðfeingi

38 Skúlin og lívsvirðini hjá næmingum

Firouz Gaini, Fróðskaparsetur Føroyar

43 Frøði næstu ferð

Bláa Svartaklukkan.

TEKNING ASTRID ANDREASEN

Gransking á Søvnum Landsins

Andras Mortensen

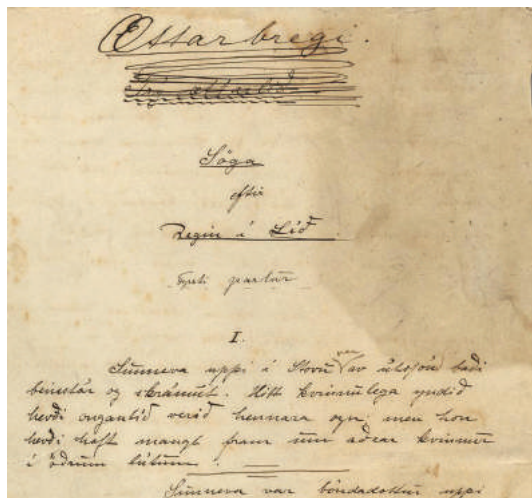
andrasm@savn.fo
stjóri, Søvnum Landsins

Tann 1. januar 2011 vóru fimm stovnar, sum allir hava tilknýti til gransking, lagdir saman í Søvnum Landsins. Eitt meginendamálm við samanleggingini var at rationalisera fyrisitingina til frama fyri fakligu umsitingina hjá stovnunum. Teir fimm stovnarnir vóru Føroya Landsbókasavn, Føroya Landsskjalasavn, Føroya Náttúrugripasavn, Havlívfrøðiliga royndarstöðin og Føroya Fornminnisavni.

Hvør sær lutfalsliga smáir stovnar, men samanlagt starvast har 64 fólk í 54 ársverkum. Av hesum hava 12 starvsfólk umframt umsitingarligar uppgávur eisini granskingaruppgávur. Eisini starvast 6 verkætlanarsettir granskarar á Søvnum Landsins.

Stovnarnir í Søvnum Landsins eru sonevndir sektorgranskingarstovnar. Tað merkir, at teir fyri at kunna útinna umsitingarligu uppgávur sínar sambært lótingslóggevu eisini mugu útinna gransking.

Serliga eyðkent er hetta hjá teimum stovnunum, sum hava musealar uppgávur. Teir eru Fornminnisavnið og Náttúrugripasavnið, harundir eisini Havlívfrøðiliga royndarstöðin. Virksemin teirra er grundað á museumshugsjónina, sum sundurlíðar musealt virksemin í 5 javnlíkar partar fyri at tryggja góðskuna í virkseminum. Hesir partar eru innsavning, skráseting, varðveiting, gransking og miðlan. Fyri at kunna innsavna og miðla skynsamalt er neyðugt bæði at hava skynsama skráseting, varðveiting og gransking. Er ikki javnvág millum allar partar, gongur tað út yvir góðskuna í samlaðu starvsuppgávu.

Handrit til
skaldsøguna Babelstornið
(FXXI) eftir Regin í Lið
(R. Rasmussen) er á
Landsbókasavninum.
Mynd: Landsbókasavnið

Bertákna

MYND WILLIAM SIMONSEN

Hvalastøðin við Áir opin fyri almenninginum

MYND WILLIAM SIMONSEN

Hvalastøðin skal sýnast fram

Eisini landsbókasavnið og landsskjalasavnið hava musealar uppgávur. Til dømis savnar og varðveitir landsbókasavnið handrit, sum verða mett at hava serligan bókmentaligan og siðsøguligan týdning fyri Føroyar, eins og tað savnar og varðveitir tað, sum kemur út á føroyskum ella er um Føroyar. Landsbókasavnið skrásetir eisini til tjóðbókaskráanna. Á sama hátt savnar og varðveitir landsskjalasavnið skjalatilfar, sum verður mett at hava serligan týdning fyri føroyska samfelagið og søgu tess. At gera tilíkar metingar krevur, at tað eru fólk við granskingarførleika, ið umsita hesar uppgávur.

Fremsta uppgávan hjá landsbókasavninum er kortini at veita bókasavnstænastur, bæði til onnur bókasøvn og til almenningin, og eisini at vera universitetsbókasavn. Eisini til hesa umsiting krevst ástøðiligur granskingarførleiki, eitt nú innan serokið kunningarfrøði, sum snýr seg um samskipti av dátum í nútíðarsamfelagnum, eitt seroki, sum enn kortini liggur á láni at menna.

Hjá landsskjalasavninum er fremsta uppgávan at hava eftirlit við og tryggja, at alt skjalatilfar, sum almenn fyrisiting og stovnar í Føroyum framleiða, verður varðveitt og í varðveitsluni handfarið skynsamt eftir løgtingslóggevuni um atgongd til tilíkt tilfar. Eisini til hesa umsiting krevst granskingarførleiki, eitt nú í serøkinum “almenn fyrisitingarsøga”.

Tær musealu granskingaruppgávarnar hjá Søvnum Landsins fevna sera víða, á lívfrøðiliga økinum úr fjallatindunum niður í djúphav í føroyskum sjóøki og á mentanarsøgufrøðiliga økinum úr elstu tíð fram til dagin í dag. Náttúrugripasavnið og Havlívfrøðiliga royndarstöðin, sum í 2012 fara at virka sum ein eind, verða museumsfakliga av trimum serøkjum, sum eru plantufrøði, lívfrøði á landi og lívfrøði í sjónum. Museumsfakliga virkseimið hjá fornminnissavninum er skipað í eldri og yngri tíð, har vísindastarvsfólkini eru fornfrøðingar og mentanarsøgufrøðingar. Harumframt hevur fornminnissavnið eina bygningsantikvariska deild,

sum savnar og varðveitir tilfar í sambandi við eldri bygging og bygningar. Granskingarligu uppgávur-
nar eru sum nevnt knýttar at umsiting, ikki bara
við atliti at framsýningum og miðlan, men eisini
almennari fyrisiting. Tí har hevur tað víst seg, at
eftirspurningurin er mestur. Á lívfrøðiliga økinum
er tað í sambandi við almenna fyrisiting av náttúru-
verndarlóggávu, og á fornfrøðiliga og bygninga-
frøðiliga økinum í sambandi við fyrisiting av forn-
minnaverndarlóggávu.

Í mun til fjóltáttaðu umsitingarligu uppgávur-
nar, sum Søvnd Landsins hava, er talið av vísinda-
starvsfólki sera lítið, sjáldan meira enn ein á hvørjum
øki og í onkrum føri eingin. Í mun til uppgávuna,
at søvnini skulu vera vitanarstovnar ella eitt slag av
samfelagsminni, er hetta tað allar minsta fyri at vera
nøktandi. Av tí sama er skipanin eisini viðbrekin,
serliga tá tað snýr seg um at tryggja framhald í vitanar-
uppbyggingini. Hetta er eitt álvarsmál, sum í mong
ár hevur verið lopið um í politisku raðfestingunum.
Samanleggingin av stovnunum er kortini fyrsta stigið
fram á nýggja leið. Meginendamálið við Søvnum
Landsins er gjøgnum rationalisering av fyrisiting at
leggja dent á fakliga menning.

Tjaldurs borkubóndi

**Stovnarnir
í Søvnum
Landsins eru
sonevndir
sektorgransk-
ingarstovnar.
Tað merkir, at
teir fyri at
kunna útinna
umsitingarligu
uppgávur
sínar sambært
løgtingslóggávu
eisini mugu
útinna
gransking**

Lundaland, Mykines

Fróðskaparsetrið skal mennast

Seturslógin frá 2008 leggur upp til munandi broytingar í hægri lestri í Føroyum. Útbúgvingarnar til námsfrøðing, lærara og sjúkrarøktarfrøðing eru uppstigaðar til bachelor-stig og talið av lesandi er meiri enn tvífaldað, nú hesir skúlar eru lagdir afturat Setrinum. Komandi árin skal broytti bygnaðurin leggja lunnar undir eitt vaksandi universitetsumhvørvi, ið innir dagfórda samfelagsviðkomandi gransking og útbúgving.

Sigurð í Jákupsstovu

sigurdj@setur.fo
rektari, Fróðskaparsetur Føroya

516 fulltíðarlesandi,
41 parttíðarlesandi og
5 ph.d lesandi

Bygnaður

Megindeildin fyri
náttúruvísindi og
heilsuvísindi

Megindeildin fyri hugvísindi,
samfelagsvísindi og
námsvísindi

Politiski viljin við lógini er, at hægri útbúgvingar verða samskipaðar í ein lerdóms- og granskingarmiðdepil, sum skal tryggja samfelagnum og vinnulívinum viðkomandi útbúgvingar á hægsta altjóða stigi, eins og gransking verður raðfest og samskipað á hægsta stigi. Lógin vísir til visjón 2015 arbeiðið, har sagt varð, at allir lærustovnar, ið hava hægri (akademiskar) útbúgvingar, verða skipaðar í ein hægri lærustovn – t.e. eitt føroyskt universitet. Útbúgvingartilboðini skulu vera fleiri, fyrisitingin skal vera bæði sterkari, javnari og rasjonellari, og møguleikarnir at gagnnýta førleikar, útgerð, útbúnað og holi skulu gerast nógv betri.

Fráboðað verður, at Føroyar taka undir við Bologna yvirlýsingini, og er hetta til tess at tryggja dygd og flytføri. Málið er, at útbúgvingarøkið í Føroyum skal skipast eftir sama leisti sum í øðrum evropeiskum londum til tess at tryggja:

- *gjøgnumskygni, kappingarføri og eftirlit við útbúgvingardygðini*
- *møguleikar hjá studentum og lærarum frítt at flyta millum útbúgvingarstøð*

- *samstarvsmøguleikar við aðrar hægri lærustovnar og granskingarumhvørvi*
- *at evropeiska dimensjónin verður styrkt*
- *møguleikar fyri livslangari læru¹*

Burðardýgg samfelagsmenning í 21. øld

er heitið á einum av satsingarøkjunum, ið Setrið hevur sett sær fyri, at serligur dentur skal leggjast á. Heimurin er í stórar broyting – í eini transformasjón, sum í dagligari talu verður nevnd globalisering – ella alheimserð. Fyri Føroyar hevur tað stóran týðning, at vit laga okkum til hesar broyttu umstøður og hendan broytta hugsunarhátt, soleiðis at okkara samfelag verður kappingarført. Kappingarføri skal her skiljast í breiðum høpi, t.e. kapping um fólkatilfeingi – um menniskjaligan kapital – til at skapa einar framtíðar Føroyar, ið

¹Brot úr viðmerkingum til Lóg nr. 58 frá 9. juni 2008 um Fróðskaparsetur Føroya

eru fjóltáttáðar og minni heftar at einum rávøru-grundaðum búskap.

ST frágreiðingin „Vores Fælles Fremtid“, eisini nevnd Brundtland frágreiðingin, frá 1987, setti fyrri fyrstu ferð fokus á hugtakið alheimsburðardýgd. Frágreiðingin vísir á avleiðingarnar av ótálmaðari nýtslu av tilfeinginum í jagstran eftir vøkstri og búskaparligum vinningi – og ta ójavnvág, ið skapast av hesum millum ídnaðarlond og menningarlond, og ikki minst tær varandi avleiðingar, dálking og oyðing hava á heimsumhvørvið.

Brundtlandfrágreiðingin er stílað til stjórnir, vinnulív og borgaran, hvørs vælferð burðardýgg menning tekur stóði í. Frágreiðingin kastar ljós á umhvørvistrupulleikarnar, sum heimurin er komin í, og gevur boð upp á, hvussu vit mæta hesum alheims vandamálum í mun til m.a. menniskjur, orkumál, matvøkur, umhvørvi, vistskipanir og lívfrøðiligt margfeldi. Í 1992 á ST ráðstevnuni í Rio de Janeiro samdust 81 av heimsins londum um eina røð av viljalykingum og normum fyrri burðardýggum umhvørvisamstarvi, t.d. um minking av útláti av veðurlagsgassum, um Agenda-21 ætlanina fyrri burðardýggja menning og um sáttmálan um verju av lívfrøðiligum margfeldi.

Leikluturin hjá Fróðskaparsetri

Føroya

Hugsanin um burðardýggja menning fær í dag nógvi stórri rúmd í samfelagsjakinum her heima enn bert fyrri fáum árum síðan. Vit hava øll varhugan av, at tað er átroðkandi neyðugt við nýhugsan og ítøkiligum langtíðarætlanum fyrri á hvønn hátt okkara samfelag skal mennast og brynjast til framtíðina.

Burðardýgg menning krevur eina tvørfakliga tilgongd, har politikkur, vinna, vitan og vísindi taka saman tøk at mæta avbjóðingunum, ið framtíðin ber við sær. Altjóðagerðin og felags avbjóðingar orsakað av fátækradømi, veðurlagsbroytingum og fíggjarkreppum gera, at eitt sonevnt paradigmskifti hevur tikið seg upp innan samfelagshugsan og harvið eisini innan universitetsheimin. Vit flyta frá einum lutfalsliga stuttskygdum tøkniligum-búskaparligum palli, ið leggur høvuðsdentin á produktivitet og búskaparvøkstur, til ein pall, har krav um burðardýggja menning og kreativitet í

einum globalum konteksti fær høvuðsleiklutin. Alheimsgerðin merkir fyrri universitet m.a. at:

- Gransking og útbúgving vera í størri mun tvørfaklig og tematisk
- Dygdartilfar og frálæra verða tøk á netinum
- Talið av lesandi økist
- Tilboð um parttíðarlestur og fjarlestur økjast
- Lesandi og granskarar flyta seg í størri mun millum deildir, lærustovnar og lond
- Marknaðurin fyrri gjaldsskeið er vaksandi
- Skipanir fyrri góðskutrygging og meting av gransking og útbúgving verða kravd

Umframt at granska og veita granskingargrundaða frálæru, er ein høvuðsuppgáva hjá Setrinum at verða ein aktivur og kritiskur aktørur í samfelagsmenningini. Setrið skal birta undir nýhugsan og nýskap. Nútímans samfeløg standa við avbjóðingum, sum raka allan heiminn, og har øll samfeløg stór sum smá eiga at taka ábyrgd og luttaka í loysnum. Smærri samfeløg hava møguleika fyrri ávirkan, tí at broytingar og loysnir ofta eru lættari at seta í verk lokalt og kunnu tí fáa altjóða ávirkan. Slík menning setur nýggj krøv til okkara fróðskaparsetur, granskingarstovnar og vinnulív um tvørfakligt samstarv. Eitt tilíkt samstarv gevur góðar møguleikar fyrri at seta saman fakdisiplinir tematiskt í útbúgvingar, ið hóska til okkara samfelagstørv, men sum eisini hava relevans langt út um Føroyar – t.d. kann hugsast, at vit fáa ein bachelor í burðardýggari fiskivinnaumsiting ella innan gagnnýtslu av varandi orkukeldum.

Málið er at skapa eitt fróðskaparsetur, ið er fyrsta val hjá størsta partinum av teimum, ið lúka miðnámsprógv. Fremsta uppgávan hjá Setrinum er at skapa eitt livandi og eggjandi granskingar- og lestrarumhvørvi, sum áhaldandi setir spurningar til status quo og í breiðum samstarvi leggur dent á at framleiða samfelagsgagnliga, granskingargrundaða vitan. Tað opna og fakliga kjakið leggur lunnar undir, at metast kann um okkara samfelagsavrik, so stig kunnu takast til góðar broytingar. Harumframt skal á Setrinum skapast eitt virkið umhvørvi fyrri vísindafólk og lesandi úr øðrum londum og fyrri lesandi, ið ynskja at troysta tilboð innan fjarlestur og parttíðarlestur.

Setrið er í broyting, í vøkstri og í ferð við at menna seg til eitt universitet við meiri enn 1000 lesandi, - staðsett í Tórshavn. Tað hevur til endamáls at bjóða altjóða viðurkendar útbúgvingar á Bachelor- og Master-stigi umframt granskingarútbúgvingar á ph.d.-stigi. Ambitióinin er at skapa eitt ríkt og spennandi granskingar- og lestrarumhvørvi, har frálæran er grundað á dygdargóða gransking og sum tekur stóði í føroyskum viðurskiftum. Útbúgvingar, sum í dag kunnu takast á Fróðskaparsetrinum eru hesar:

BSc í sjúkrarrættarfrøði

BA í samfelagsvísindum

BA í søgu

BSc í stjórnmálafrøði

BEd Dipl. - Lærari

BEd Dipl. - Námsfrøðingur

BA og MA í føroyskum

BSc í lívfrøði

BSc í jarð- og havfrøði

BSc í KT-verkfrøði

Harumframt verður skipað verður fyrri stakskeiðum og diplomskeiðum eftir tørvi. Verandi útbúgvingar geva eina sterka grund fyrri víðari menning av Setrinum. Ætlanin er at styrkja og víðka hesar komandi árin, samstundis sum vit seta okkum ambitiøs mál um, hvussu Setrið skal mennast til framtíðar uppgávur og um hvønn leiklut Setrið skal hava í samfelagnum.

Bloggur

Firouz Gaini

firouz@fisk.fo
Fróðskaparsetur Føroya

Føroya Fróðskaparfelag hevur í heyst tikið ein øðrvísi tátt upp í arbeiðinum fyri, sum sagt verður í miðum felagsins frá 1952, “at fremja samstarv millum fólk, sum takast við vísindaligt starv”.

Tíðirnar eru nógv broyttar síðan átta fróðarmenn eitt myrkt desemberkvöld fyri 59 árum síðani settu felagið á stovn. Í dag er samskiptið millum føroysk vísindafólk sum eitt snarljós, sum broytir skap og innihald dag undan degi. At “upplýsa alment um vísindalig viðurskipti”, sum eisini verður sagt í miðum felagsins, krevur sostatt heilt nýggja “miðling”, sum knýtir seg til framkomna tøkni, stovnararnir ongantíð høvdu kunnað droymt um. Og hóast vísindaligt útgávu- og fundarvirksemi helst ongantíð heilt verður avoldað, so er veruleikin tann, at alnetið við øllum sínum ídnu brúkarum er í ferð við at fara fram um øll hini í kappingini um at savna saman og býta út hugskot, vitan og myndir. Og Fróðskaparfelagið tekur eyðsæð stóra skiftið í størsta álvara. Tí er tað í heimliga vísindaumhvørvinum ein stórhending, at felagið nú hevur sett fyrsta føroyska vísindabloggin á stovn. Serliga hitt yngra ættarliðið av granskarum hevur saknað ein vísindablogg, sum kann vera við til at skapa eitt opið, tvørfakligt kjak um evni, sum føroyingar granska og arbeiða við.

Fyrsta liðið av bloggarum – ein forvitnisligur hópur av kvinnum og monnum, sum gjarna vilja siga sína meining og fortelja um sína “vísindaliga”

vitan – er mannað og farið til verka! Vónandi fara øll at taka væl ímóti blogginum, ið sjálvandi ikki einans er ætlað granskarum, men øllum við áhuga fyri vísindaligum arbeiði.

Ein bloggur er ein stuttur og lutfalsliga lættur tekstur, sum í einum persónligum, hugleiðandi dái viðger eithvørt evni, ið hevur ein almennan áhuga. Bloggurin kann samanberast við eitt persónligt bræv. Øll eru vælkomn at skriva viðmerkingar til bloggar. Við hesum skal eg, vegna nevndina, bjóða øllum hjartaliga vælkomn til nýggja bloggin hjá felagnum. Góðan lesihug!

*Firouz Gaini,
Føroya Fróðskaparfelag*

Rætting:

Greinin hjá Agnes Mols Mortensen í FRØÐI, sum kom út í juni 2011, var prentað uttan at síðstu rættingar høvundans vóru skrásettar. Vit biðja høvundan um umbering fyri mistakið.

*Firouz Gaini,
nevndarformaður, Føroya
Fróðskaparfelag*

Umhvørvisstovan

fevnir eisini um gransking

Granskingardeildin á Umhvørvisstovuni telur ikki so nógv starvsfólk, men virkseimið á deildini er sera umráðandi. Í dag hava okkara granskingarroyndir og førleikar serstakliga við kanningar av dálkandi evnunum í føroysku náttúruni at gera. Serliga eru tað umhvørviseiturevni, ið verða seint niðurbrotin, og sum verða førd til okkum frá dálkingarkeldum, ið eru langt burturi, sum granskingardeildin arbeiðir við. Møguleikarnir fyri at víðka um granskingarvirkesemi á Umhvørvisstovuni eru eyðsýndir, tí okkara servitan um eitt nú føroyskan viðarvøkstur, kortgerð, ognar- og jarðarviðurskipti kunnu verða grundarlag undir nýggjum granskingarverkætlanum.

Jóhanna Olsen

johannao@us.fo
stjóri, Umhvørvisstovan

Sýni verða
tikin av toski

**Okkara ser-
kunnleiki
fevnir nevniliga
breitt, og
okkara servitan
innan eitt nú
føroyskan
viðarvøkstur,
kortgerð,
útskiftingar
og annað
kann verða
grundarlag
undir nýggjum
granskingar-
verkætlanum**

Tað eru góð fyra ár síðani Umhvørvisstovan bleiv sett á stovn. Umhvørvisstovan er ein samanrenning av Matrikulstovuni, Tinglýsingini, Landsfólkayvir-
litinum, Skógrøkt landsins og umhvørvisdeildini á Heilsufrøðiligu starvsstovuni. Virkisøkini á Umhvørvisstovuni eru sera fjøltáttað, og fevna m.a. um matrikulering, kortgerð, adressur, tinglýsing, landsfólkayvir-
lit, viðarvøkstur, umhvørvisfyrising og gransking.

Grundarlag fyri at breiðka granskingarvirksemið

Tað er týðningarmikið, at vit á Umhvørvisstovuni gera okkum greitt, hvussu vit arbeiða, tá talan er um gransking. Umhvørvisstovan er ikki ein granskingarstovnur burturav, men ein stovnur, sum millum annað fæst við granskingarvirksemi

– ein sokallaður sektorgranskingarstovnur, og tað vil siga, at okkara granskingarvirksemi í størri ella minni mun er tongt at kjarnuvirkseminum á Umhvørvisstovuni, og tí kann stuðla upp undir myndugleikauppgávnar hjá stovninum.

Grundarlagið fyri at menna granskingarbeiðið til at fevna um onnur øki er upplagt, og tað er ein fyrimunur, at vit hava granskingarroyndir, ið kunnu koma nýggjum granskingarverkætlanum til góðar. Í dag er granskingarbeiðið á Umhvørvisstovuni í

**Skulu vit hava vitan um
føroysk viðurskifti, so
eru tað vit sjálvi, ið mugu
framleiða hesa vitan**

MYND MARTIN SIKOVSKY

MYND MARTIN SIKOVSKY

Uppmáting í sambandi við marknaseting í Trongisvági

felagsmenningin kann verða burðardygg, eins og umsitingin av ymisku fakmálsøkjunum og denturin í fyrisitingini verða lagað til okkara viðurskifti.

Sum stovnur við servitan og hollum førleika á høgum fakligum stigi, er tað okkara skylda at savna vitan saman, sum kann verða grundarlag fyri menn- ing, nýhugsan og nútímansgerð av umsitingini av málsøkjunum.

Millumtjóða granskingarsamstarv

Umhvørvisstovan luttekur í fleiri granskingar- netverkum, har granskarar kunnu leggja til rættis eina miðvísa kanningarætlan. Tað eru serliga arkt- iska granskingarsamstarvið, Arctic Monitoring and Assessment Programme, stýtt AMAP, og norður- lenska umhvørvisamstarvið, ið hava týðning fyri granskingararbeiðið á Umhvørvisstovuni. Eisini hava vit gott samstarv við okkara grannalond, tá talan er um viðarvøkstur og kort.

Í dag hava vit virkna luttøku í millumtjóðasam- starvi um m.a. at leggja kanningarætlanir til rættis, og á tann hátt samskipa kanningar av teimum somu umhvørvisseiturevnum í somu djórasløgum. Úrslitini kunnu tá samanberast millum lond, og møguleikin fyri at kortleggja útbreiðsluna av um- hvørvisseiturevnunum gevur týðandi upplýsingar um, hvussu tey dálkandi evnini verða flutt frá dálk- ingarkelduni – serliga tá talan er um dálkandi evni, hvørs dálkingarkelda er langt burturi.

Umhvørvisstovan hevur seinastu nógvu árin eisini luttikið í felags norðurlensksam starvi, har dentur verður lagdur á at gera metingar av nýggjum dálkandi evnum, umframt at útbreiðslan av evnunum í náttúruni verður kortløgð.

stóran mun avmarkað til at fevna um dálkandi evni í náttúruni. Verður hugt at á Umhvørvisstovuni, eru góðir møguleikar at víðka granskingararbeiðið á stovninum. Okkara serkunnleiki fevnir nevniliga breitt, og okkara servitan innan eitt nú føroyskan viðarvøkstur, kortgerð, útskiftingar og annað kann verða grundarlag undir nýggjum gransk- ingarverkætlanum. Sum dømi um nýtt granskingar- virksemi kann nevast gransking innan jarðar- og ognarviðurskifti í Føroyum.

Hví er neyðugt at granska?

Skulu vit hava vitan um føroysk viðurskifti, so eru tað vit sjálvi, ið mugu framleiða hesa vitan. Og tað er júst henda vitan, ið eisini kann geva myndugleikunum betri grundarlag at fyrisita ymisku málsøkini so gott sum gjørligt, so sam-

MYND MARTIN SIKOVSKY

Fixpunkt, har positióin og hædd er staðfest

Virksemið á Gróðurstöðini í Miðhoydølum er eisini partur av virkisøkjunum á Umhvørvisstovuni

Nú Føroyar eru vorðnar partur av ES granskingarsamstarvinum, gera vit okkum til reiðar at vera við í granskingarverkætlanum, sum fevna um arbeiði, ið kann teingjast at arbeiðinum, sum Umhvørvisstovan arbeiðir við.

Maria Dam, granskingarleiðari á Umhvørvisstovuni, er NCP-umboð (National Contact Points) fyri Føroyar vegna Granskingarráðið fyri samstarvið innan umhvørvi og veðurlagsbroytingar. Uppgávan hjá NCP-umboðnum er at kunna um møguleikar fyri føroyingar innan ES-gransking, um møguleikar fyri ES innan føroyska gransking og at veita vegleiðing í hesum sambandi.

Ein neyv skráseting er sera týðningarmikil

Kanningar av umhvørviseiturevnum

Í dag fevnir virksemið á granskingardeildini í stóran mun um at gera kanningar av umhvørviseiturevnum í føroysku náttúruni. Kanningarnar verða gjørdar av ymiskum djórum, so sum grind, havhesti og øðrum fuglasløgum, ymiskum fiskasløgum og matvørum annars. Eisini fevna kanningarnar um mold, mosa og sediment.

Tað er ein røð av umhvørviseiturevnum, ið kanningarnar fevna um, men serliga eru tað evnir, sum verða seint niðurbrotin, ið eru áhugaverd at kort-

leggja. Hesi evni kunnu hava óheppin árin á livandi verur. Um tey so harafturat hópa seg upp í vevnaðinum á djórunum, kunnu tey flyta seg frá eini veru til aðra, og tí eisini hava árin á okkum menniskju.

At hava vitan um dálkandi evni í føroysku náttúruni, og gera metingar av, hvørji árin dálkandi evnini hava, hevur týðning, tá vit skulu taka avgerðir, um tiltøk skulu setast í verk fyri at basa dálkingini.

Ph.d.-verkætlan á Umhvørvisstovuni

Á Umhvørvisstovuni hava vit nú ein ph.d.-lesandi, og hetta hevur sera stóran týðning fyri granskingararbeiðið hjá okkum. Tað krevur eina miðvísa tilgongd at seta eina ph.d.-verkætlan á stovn. Serliga hevur tað týðning, at vit sum stovnur meta, at hetta arbeiðið hevur týðning fyri okkara virkisøki, umframt at vit sum stovnur kunnu skipa verkætlanina við eginfigging og neyðugum og røttum kørnum.

Tað er Katrin Hoydal, lívfrøðingur, sum nú fer

Tað krevur eina miðvísa tilgongd at seta eina ph.d.-verkætlan á stovn

undir ph.d.-verkætlanina. Hon fer at granska, um dálkandi evni hava árin á grindahvalin. Í dag vita vit, at grindahvalur inniheldur nógv dálkandi evni. Orsøkin er tann, at grindahvalur liggur ovarlaga í føðiketuni, og dálkandi evnini hópa seg upp, serliga í feittvevnaðinum á grindahvali. Kanningar, sum deildin hevur gjørt, benda á, at grindahvalur er ávirkaður av dálkandi evnum, og tí er umráðandi at fáa hetta kannað enn meira. Endamálið við ph.d.-verkætlanini hjá Katrini Hoydal er tí at lýsa og kanna árin av dálkandi evnunum á grindahval. Tað er við stuðli frá Granskingarráðnum, at ph.d.-verkætlanin er blivin til veruleika, og er arbeiðið samskipað saman við universitetinum í Tróndheimi og universitetinum í Barcelona.

Útgávur hjá Fróðskapi í 2011

“Danse og sanglege på Færøerne. Oprindelse – udbredelse – nutidig tradition” eftir Andreu Susanne Opielka. Bókin er 388 síður og kostar 348 kr.

Føroysku dansispølini vórðu fyrstu ferð nevnd í 1616 og vóru í fleiri øldir ein týðningarmikil partur av føroysku dansimentanini. Millum granskarar hava tey tó altíð staðið í skugganum av føroyska dansinum.

Bókin er fyrsta verkið, har dansispøl verða viðgjørd burturav. Tað eru 23 lýsingar av dansispølum og av nøkrum niðrISPølum, av teimum eru fleiri, sum verða mett at vera útdeyð í dag. Doktoraritgerðin byggir á feltarbeiði, og upplýsingar frá umleið 200 føroyingum úr ymsum bygðum og býum verða greinaðar.

“Konubrot. Greinasavn eftir Elin Súsonnu við 16 greinum í sambandi við, at Elin Súsanna Jacobsen, søgufrøðingur, fylti 70 ár 6. mai. Ritstjórn: Bjørg Jacobsen et.al. Bókin er 223 síður og kostar 230 kr.

Bókin er skipað eftir evnunum heilsa, rúsdrekkamentan, vælferð, kyn og ymiskt. Allar greinirnar hava verið á prenti áður. Yvirlit yvir bókur, greinir o.a., sum Elin Súsanna hevur latið úr hondum, er at finna aftast í bókini.

“Among the Islanders of the North. An Anthropology of the Faroe Islands.” Firouz Gaini ritstjórnar. Bókin er 200 síður og kostar 240 kr.

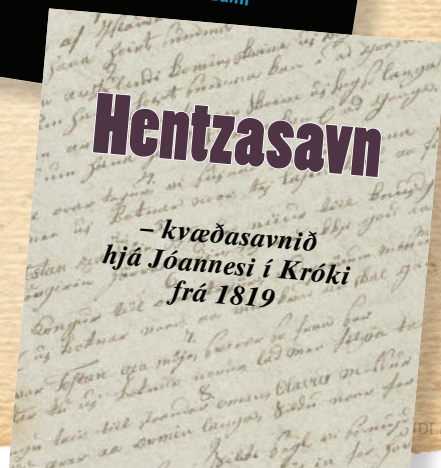
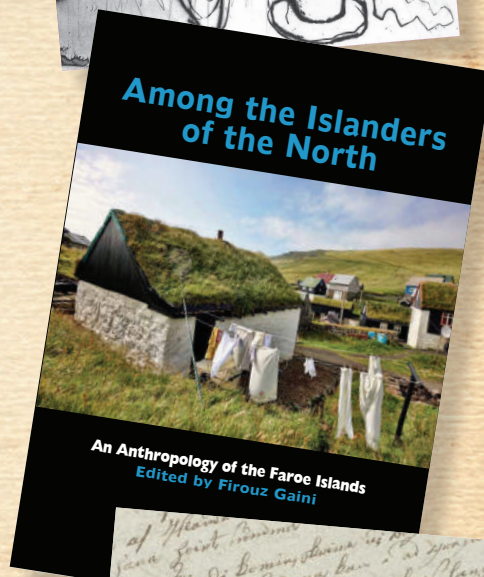
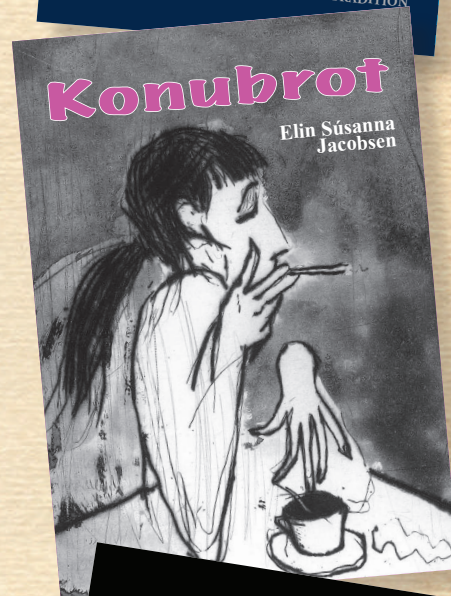
Enskt greinasavn um sentral evnir í nútíðar Føroyum úr ymsum antropologiskum sjónarhornum. Hetta er fyrsta savnið av sínum slag um føroysk viðurskifti. Rithøvundar eru Jonathan Wylie, Christophe Pons og Firouz Gaini.

“Hentzasavn.” Eivind Weyhe hevur ritstjórnað og skrivað inngang. Bókin er 228 síður og kostar 250 kr.

Jóannes í Króki var ein av undangongumonnunum innan føroyska kvæðasavning. Sandoyarbók, sum Jóannes í Króki fór undir í 1821 og fullfærði 10 ár seinni, er uttan iva høvuðsavrik hansara. Frammanundan hevði hann skrivað eina aðra kvæðabók, sum millum fakkfólk hevur verið nevnd “Hentzes savn”. Tað er hetta handritið, sum nú er útgivið í stavrættari útgávu og við inngangi frá Eivindi Weyhe um savningarsøgu, innihald og málform.

“Vestnordisk språk gennem 1200 år.” Greinasavn, sum Edit Bugge og Gunnstein Akselberg hava ritstjórnað. Bókin er 289 síður og kostar 300 kr.

Bókin hevur fjúrtan greinar, sum byggja á fyrilestrar, hildnir á norðurlendskari ráðstevnu í november 2010. Her eru málslig og málsøgulig granskingarúrslit, sum varpa ljós á drúgva og neyva sambandið millum Ísland, Føroyar, Hetland og Vesturnorra.

Ongul og steinur á bekki

Krøk hann í ein skiparabúk...

Søga um ongul og húk

Jóan Pauli Joensen

Søgu- og samfelagsdeildin,
Fróðskaparsetur Føroya
jopajo@setur.fo

Tað var ikki sørt, at onkur av okkara góðu, gomlu fiskimonnum kendi seg særdan, tá sangurin hjá Annfinni Nielsen *Í skúri* varð sungin av Jákup Marna Anthoniussen á sinni. Tí hesin sangur nertur ikki bert við eitt av teimum mest grundleggjandi virðunum í Klaksvíkini, nevniliga fiskivinnu og útróður, men hann setir tey í eitt provokatív ljós:

Ja, gev mær fatur í tann mann,
hann sum upp á húkin fann,
so skal eg so buka hann,
at hann aldri gloyma tað kann.

Tí mangur maður hevur bannað,
tað má ein og hvør ásanna,
yvir henda lorta húk.
Krøk hann í ein skiparabúk!

Ongul og húkur

Hvør, ið hevur uppfunnið húkin, verður ikki lætt at siga, tí húkar í ymskum líki eru at finna um allan heim langt aftur í tíðina, eisini her hjá okkum. At finna onglar og húkar í fornum útgrevstrum í Føroyum er sjáldsamt, men kortini eru hendinga onglar funnir, og teir hava havt ymiska stódd, og á summum hómast eisini agnhald, hóast teir eru illa farnir.

Flestu av okkum kenna skjaldrið „Rógva út á Krabbaskel“, har tað verður sagt: *Misti burtur ongul og stein, ikki fekk eitt fiskabein*. Tað verður ofta sagt, at tey gomlu amboðini, ongul og steinur, ella vattarsteinur, tí við hvørt koyrdu teir stein í vøtt, gjørdu sítt, at gongd ikki kom á fiskivinnuna í Føroyum fyrr enn rættiliga seint. Jens Christian Svabo sigur í frágreiðing síni frá 1781 og 1782, sum kom út í bók í 1959, at føroyingar gjørdur mun á *ongli* og *húki*. Ongul var, hóast onglastøddirnar kundu vera ymiskar, størri enn húkur. Ongul smíðaðu menn sær vanliga sjálvir ella fingur onkran smíð at smíða fyri seg. Teir smærru onglarnar brúktu teir, tá teir royndu eftir smáfiski og reyðfiski. Meðan ongul var heimagjörður, var húkur handilsvøra í einahandlinum. Ein uppgerð frá 1709 yvir vørur á goymslu í einahandlinum, beint áðrenn hann gjørdist kongaligur, sigur okkum, at tá bar til at keypa bæði *hýsuhúkar*, *seiðahúkar* og *murtahúkar*

í handlinum. Handilin hevði ikki færri enn 8075 hýsuhúkar, 4655 seiðahúkar og 2330 murtahúkar á goymslu.

Handilshúkarnar brúktu teir serliga til seið og smáfisk, tá teir fingur sær eitt kók inni á firðunum, tá teir dyrgdu ella stóðu á seiðabergi. Eisini brúktu teir lítlan húk, tá teir royndu eftir sílum við tráðu á vøtnunum. Á tekningunum á kortunum hjá Born frá 1793 og 1794 síggjast fólk standa á seiðabergi og menn dyrgja. Eisini er tekning av monnum, sum koma aftur av útróðri og hava roynt við *ongul* og *steini*. Ongul og steinur varð brúkt til stóran fisk á útróðri. Svabo helt ikki so nógv um summar av onglunum, sum hann ikki helt vera serliga funktionellar og helt ikki, at teir vóru nóg væl bukkaðir, og tískil sat agnið ikki so væl á summum av teimum.

Eitt útróðrarsnøri, einar 70 favnar til longdar, varð spunnið av hampi og gjørt upp á eina snørißúlu ella vaðsúlu, vanliga bert nevnd *súla*. Tann niðasti parturin av snørinum, stykkið millum vaðstein og teym, varð nevndur *forsendi*. Ongulin, sum kundi vera einar tveir tummar víður millum agnhald og legg, varð bundin í eina stungu av neytahúð, og í stunguna varð teymurin bundin. Í vaðsteinin vóru høgðar furur, so snørið ikki gleið av honum. Vaðsteinur vígaði eini trý pund. Sjálvt snørið var bundið í teymin. Okkara fróði heimildarmaður, Svabo, veit at siga frá, at longu um 1780 – og

**Meðan
ongul var
heimagjörður,
var húkur
handilsvøra í
einahandlinum**

**Húkar í línuleypi. Mynd:
Gøtu fornminnissavn**

MYND KRISTRÍD TYRIL

Úr egningarskúri
í Klaksvík 2011.
Mynd: Norðoya
fornminnissavn

helst væl áðrenn, eru havnarmenn farnir at brúka blýlodd undir snørinum. Hetta hava teir helst lært av útlandskum fiskimonnum.

Umborð á báti høvdu teir eisini *sóknarjarn* og *klepp*, sum vóru gjørd fóst í ein snørisstubbya fyri at tey ikki skuldu verða mist. Bæði gjørdu somu nyttu, men kleppurin varð lagdur inn í eitt træhald, so hann ikki sakk. Í kleppinum var vanliga eitt jarneyga, ið kundi brúkast til at rætta ongulin upp aftur við, um tað var neyðugt.

Sjálvt um føroyingar hava havt bæði stórar onglar og minni húkar at velja í langt aftur í tíðina, so dámdi teimum leingi best at brúka ongul og stein á útróðri, hóast teir væl vistu um minni húkar. Neyvan hevur hetta bert verið afturhald. Okkurt hevur ligið aftanfýri. Helst hevur tað verið tí, at teir bert vildu hava stóran fisk og ynsktu ikki at fiska tann smáa. Svabo greiðir frá, at miðalvektin fyri torrafisk og várfisk lá millum 10 og 16 pund og at fáa fisk, sum vigaði eini 36 pund, var ikki óvanligt. Hinvegin brúktu teir, tá teir royndu á miði, "*smaa Fiskekroge tillige med de større, hvorved Yngelen selv opfiskes, inden den naar en nogenlundes Vækst*", sum Svabo málber seg.

Tað, sum er áhugavert í hesum, er tað, sum tað eisini verður sagt í øðrum høpi, at teir gomlu føroyingar hava havt eina fatan av, at veiða teirra, fyri at brúka nútíðarmál, skuldi verða *burðardyg*. Teimum dámdi ikki at fiska smáfiskin, men vildu hava, at hann varð stórus fiskur, áðrenn hann varð veiddur. Eins og tað í dag ikki verður hildið rætt at nýta trol við smáum meskum, so hildu teir tá, at tað ikki var rætt at nýta smærri húkar á útróðri – ein hugsanarháttur, sum eisini kom til sjóndar, tá føroyingar fóru at brúka línu.

Svabo tykist at hava rættiliga góðan kunnleika til fiskiveiðu í Onglandi, Skotlandi og Hetlandi og ber ofta saman viðurskiftini har og í Føroyum. Eitt nú heldur hann, at stáltráðurin ella messingatráðurin, sum teir brúktu til dorg á seiðatráðuni, tá teir vóru á seiðabergi, ikki egnaði seg so væl til dorg, tí hann sakk so skjótt. Hann gevur okkum eisini eina góða lýsing av, hvussu menn sótu og bóru seg at, tá teir dyrgdu við fýramannafari.

Um 1780 varð ikki gjørt nógv burtur úr agn-inum. Tað vanliga var at brúka *beitu* ella *foragn*. Beitan var eitt avlangt petti, ið varð skorið úr búkinum á fiskinum. Foragn varð skorið frammar-laga á hálsinum á fiski, *sløgir sær beitu og foragn sær sker*, sum Mikkjal á Ryggi sigur tað í sanginum "Fiskurin bítur". Men teir kundu eisini egna við fiskahjarta ella einum kjøtbíta av djóri ella fugli, tá teir royndu eftir reyðfiski. Tá teir fiskaðu síl, brúktu

**Helst hevur tað verið tí, at teir bert vildu
hava stóran fisk og ynsktu ikki at fiska tann smáa**

teir reyðmaðk til agn, men annars brúktu teir ikki annað agn enn beitu, og teir lögdu í 1617 klagu fram á ting um skotar, tí teir brúktu sild til agn og tískil gjørdi fiskin kræsnan, so at hann ikki tók so væl beitu.

Nýggj veiðuamboð

Skotar fiskaðu nógv undir Føroyum í eldri tíð. Neyvan hevur verið nógv samband millum teir og føroyingar, sum vóru illa royndir av sjórænarum og fremmandum fiskimonnum. Tó tá hetlendingar byrjaðu at fiska við slupp undir Føroyum frá umleið 1850 rann saman millum føroyingar og hetlendingar, men tá hevði eisini Pløen amtmaður og føroysku fylgisneytar hansara longu verið á teirri víðagitnu kanningarferðini til Hetlands í 1839. Føroyingar komu nógv í samband við hetlendingar. Hetta samband hevur óivað havt minst líka stóran týðning fyri hugburðsbroytingina hjá vanliga manninum sum hetlandsferð Pløyens. Tí ikki bert lærdu hetlendingar føroyingar at seta gágglúnu til felags gagn, tí hetlendingar keyptu gággunar til agn, men tað vóru eisini fleiri føroyingar, sum fingi sær tjans um sumrnarar við hetlendingum. Hetlendingar royndu mest við snøri undir Føroyum – einum snøri, sum ikki var ólíkt tí, sum kom at verða tað klassiska veiðuamboðið umborð á sluppunum – snørið við blýlodd við einum bogaðum teini tvørtur í gjøgnum og tveimum pilkum. Men áðrenn tað kom so langt, var ein tíð við ávirkan uttanífrá og egnum tillagaðum uppfinningum við støði í teimum grundreglum, sum var galdandi fyri gomul amboð sum ongul og stein og tí nýggja, teir lærdu av hetlendingum. Havnar-menn kendu longu til blýlodd í 1780, og í Klaksvík brúktu teir eitt amboð, sum teir nevndu *sperðlagreiðir*, har ein teinur varð stoyptur inn í loddid, og ein húkur bundin í endan á teinum. Hetta alt ávegis til tað klassiska skipssnørið, sum eisini var at finna í smálíki sum t.d. skrubbulodd at nýta inni á firðunum.

Tað vanliga fyrr á útróðri og fram til umleið 1. heimsbardaga eisini umborð á sluppunum var at halda snørið stilt niðri við botn. Tá var tað eisini vanligt at hava fyra húkar á fiskiloddinum. Tveir sterthúkar vóru bundnir í ovarlaga á teyminum, meðan hinir báðir húkarnir vóru knýttir í endan

á teyminum. Tað er hetta amboð, sum Mikkjál á Ryggi yrkir um í sanginum “Fiskurin bitur”:

Fýra eru á. O, vælsignaða fløkja!
Loddið við borðið! So lyfta vit teir inn.
Stendur illa í? Ja! So mást tú teir krøkja;
høgg teimum kleppin í nakka ella kinn.
Syft teir inn um stokk,
gev teimum á knokk,
slagbeit og greið so, tí kurlað er tað nokk.

Við vaðbeinið

Frá umleið 1. heimsbardaga lærdu føroyingar at *fila*. Tað var, tá *pilkurin*, ella *franshúkurin*, kom at verða bundin í teyminum. Helst er hetta komið av ávirkanini frá fronskum fiskimonnum. Øllum dámdi ikki pilkin og at fila í fyrstanini, men menn vandust skjótt við hetta nýggja fiskilagið, sum skjótt kom at verða tað vanliga eisini á útróðri. Tað, sum var munur á einum vanligum húki og pilkinum, var, at tað var stoyptur ein blýfiskur um leggin á húkinum. Til hetta høvdu teir serligar pilkaformar úr fitisteini.

Tað fiskisnørið, sum teir brúktu umborð á sluppunum, var úr hampi, og hvørt stykkið var 60 favnar. Á Suðurlandinum var snørið vanliga 1½ stykki, á Eysturlandinum 2½ stykki. Sjálvt loddið vígaði vanliga 7 pund. Tá teir fóru at fiska við Grønland, brúktu teir 6 pundslodd, tí har gekk fiskurin meira ovarlaga. Ungir dreingir høvdu lættari lodd. Tað var eitt við skipssnørinum og tað var, at longdin á teyminum var ymis, alt eftir hvar á lúnningini menn stóðu og fiskaðu. Longstu teymarnar høvdu teir, sum stóðu frammi á bógnum, har vóru teir 2 metrar. Teymurin skuldi vera so langur, at fiskurin skuldi kunna svimja í vatnskorpunum, tá loddið lá á dekkinum. Hetta fyri at teir kundu syfta hann innanborða á sjálvum teyminum, so hann ikki fór av húkinum.

Sjálvdráttarskipanin, sum føroyingar lærdu av hetlendingunum, førði nógva pátrúgv við sær, og tí gjørdi teir eisini mangt fyri at fáa størri fiskieydn. Eitt nú við at koyra ymist *undir vavið* v.ø.o. har sum húkurin var rørdur upp í teymin. Eitt nú vóru tað teir, sum lögdu eitt sindur av hári frá skøpunum av konuni undir vavið fyri at fáa betri fiskieydn.

Seymur
í ermu á fiskimanna-
klæðum úr neytahúð.
Mynd: Gøtu
forminissavn

**Um 1780
varð ikki gjørt
nógv burtur úr
agninum**

Úr egningskúri í
Klaksvík 2011. Mynd:
Norðoya fornminissavn

**Ikki bert
fingu ára-
bátarnir ein
serligan
línubekk,
men lutir sum
línuleypur,
línutrog og
kíkar komu at
verða vanlig**

Tað var ein tíð, tá blýlodd vórðu stoypt í Føroyum bæði til snøri og *snellu*. Tað var ikki fyrr enn í 1957, at tað kom ein nýskapen av týðningi, tí tá fóru teir at brúka snellu. Hetta veiðiamboðið hevði eitt lodd í endanum og fleiri húkar, men vanlig ikki tein, og snørið varð drigið upp á einum hjóli. Síðani tá hevur snellan ment seg nógv og er nú elektronisk- og dátustýrd, men tað gamla snørið verður enn nýtt til fiskiskap lið um lið við toskatráðu og onnur nýmótans veiðiamboð.

Línan

Tað hoyrir til okkara søguliga barnalærdóm, at tað var Christian Pløyen, amtmaður, sum eftir at hava verið á kanningarferð í Hetlandi í 1839 hevði línu við sær aftur til Føroya. Til hetta er kortini at siga, at havnarmenn longu í 1777 plagdu at seta skrubbulínu við seiðahúkum. Hetta høvdu teir lært av fremmandum sjófólki, sum kom inn á Havnina. So havnarmenn vistu longu tá, hvussu lína varð brúkt.

Línan kom at verða brúkt eftir Hetlandsferðina, men hon varð ikki dámd av øllum og hon elvdi eisini til stríð millum útróðarmenn. Tað vóru tí fleiri, sum vildu hava sett bann móti línu, tí teir mettu, at línan og tað nógva agnið var til ampa fyri snørisfiskiskapin. Eisini hildu teir seg leggja til merkis, at eftir at lína var komin í brúk gjørdist fiskurin smærri, og hetta fekk línan við sínum smáu húkum skyldina fyri, tí nú varð eisini ungfiskurin fiskaður. Menn vóru

ræddir fyri, at fiskurin varð avoyddur. Málið kom fyri Løgtingið, har tað var viðgjørt nágreiniliga úr fleiri sjónarmiðum, og endin varð, at ein nýggj fiskiveiðilóggáva kom í gildi í 1893. Skipað var nú soleiðis fyri, at tey einstøku kommunustýrini gjørdur reglugerðir fyri, hvørji fiskiamboð skuldu verða brúkt á firðum og sundum í kommununi. Hinvegin mentist línufiskiskapurin við árabátum alsamt, og tað var ikki ein heilt vandaleysur fiskiskapur úti á víðum havi við borðfyltum báti.

Línan kom serliga at fáa stóran týðning norðanfyri og vestanfyri. Eitt nú verður sagt úr Mykines í 1892, at har fiskaðu teir mestsum bert við línu. Í Suðuroy kom lína ikki av álvara í nýtslu fyrr enn fyrst í 1920-unum.

Ikki bert fingur árabátarnir ein serligan línubekk, men lutir sum línuleypur, línutrog og kíkar komu at verða vanlig. Mest vanligi kíkurin – grindakíkur – varð gjørdur av maganum á grindahvali, ið var blástur upp, turkaður og tjøraður, og kíkahjarta úr viði við holi í bæði til at blása í og hol til at binda enda í. Eisini gjørdur teir kík úr grindavælinði, úr kálvi, flettan í bjølg, og dømi er eisini um frens, flettan í bjølg - frensakík.

Sjálvt um beita og foragn leingi vóru tað agn, teir brúktu mest, so fóru teir sum frá leið eisini at brúka annað agn, eitt nú krækling, øðu og fliðu, men tað sum kom at verða álitid, serliga tá teir royndu við línu, var sildin. At brúka gággu til agn og at seta gággulínu høvdu føroyingar lært av

Línubekkurin oman á bekkinum. Línuleypur í skutinum. Mynd: Gøtu fornminnissavn

hetlendingum. Tað var soleiðis nógv, sum broyttist upp undir aldarskiftið 1900 og aftaná, men so við og við fóru teir at brúka meira og meira útgerð, sum varð keypt. Hetta var galdandi bæði fyri flot og línu og línuleyp.

Vanliga høvdu húkarnir ikki eyga, men vórðu rørdir upp í teymin, og línan varð lögð í línuleyp, men hetta varð seinni skift út við línustamp, og í staðin fyri at røra línuhúkarnar, vórðu teir nú rippaðir knýttir upp í teymarnar við einum bregdi um hornið á húkinum. Tað var sera vanligt, at fólk – eisini børn – fingi húkar og teymar heimvið at rippa fyri eina ávísa upphædd, og vunnu tey sær nøkur oyru á henda hátt, so teir altíð høvdu nóg mikið av teymum til línuna.

Lína verður enn brúkt nógv bæði umborð á línubátum og á útróðri, men í dag brúka teir mestsum bert innfluttar altjóða *Mustad* húkar við eyga í, har teymurin varð bundin í.

Eg standi her so kaldur og stúri
og hyggi í ein fúlan fløkjustamp
í einum skitnum og køldum egningarskúri.
Jú, við línu kempa vit ein harðan kamp.

Sárhentur og blóðið úr fingrum rennur,
har stendur man og pressar allan dag,
ímeðan agnaskræpan í fingrarnar brennur,
og so í handskar, men hvat hjálpir tað.

Soleiðis yrkir Annfinn Nielsen úr egningarskúrinum. Men latum okkum enda hesa søguna um ongul og húk. Franski listamaðurin René Magritte gjørði í 1928-29 eina mynd av eini pípu, og niðast á myndini skrivaði hann *Leci n'est pas une pipe*, sum merkir „Hetta er ikki ein pípa“. Spurningurin er so, um húkurin, sum teir á sjómannadegnum í fjør settu upp í rundkoyringini í Klaksvík, er ein húkur ella ikki. Hetta er sjálvandi ein filosofiskur spurningur, sum kann diskuterast, tí í roynd og veru er tað ein yvirvaksin Mustadhúk, sum tað ikki ber til at fiska við. Umframt at tað varð hildið, at húkurin stóð so, at hann var vandamikil fyri ferðsluna, skapti hann miklan orðadrátt, um talan er um list ella ikki list, og eitt slíkt orðaskifti er í sjálvum sær áhugavert. „Vit eru stoltir av húkinum og arbeiðinum, sum okkara menn hava lagt í hann. Eg tori at siga, at

MYND KRISTRÍD TYRIL

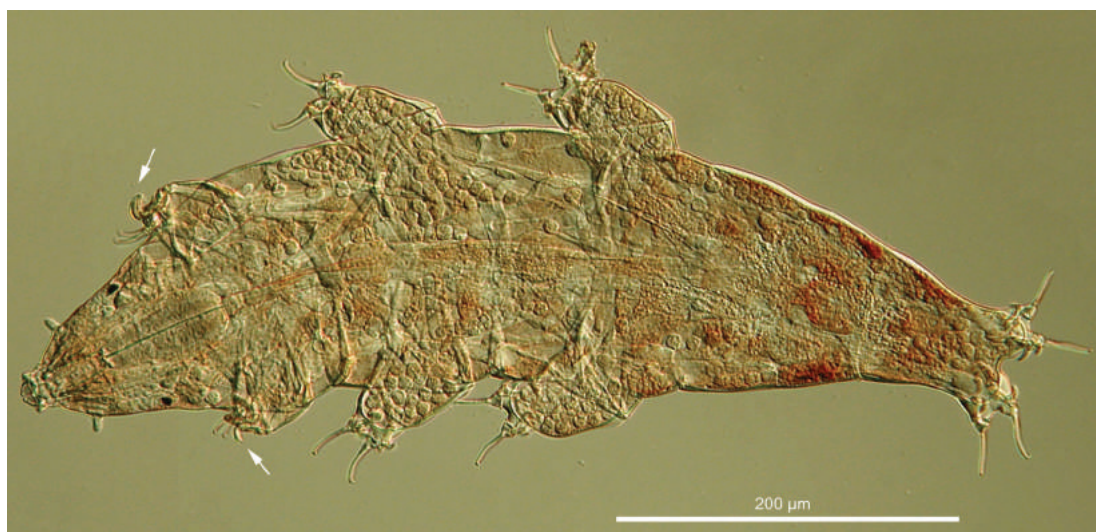
Húkurin í Klaksvík

At brúka gággu til agn og at seta gággulínu høvdu føroyingar lært av hetlendingum

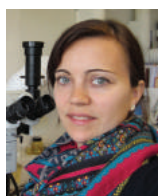
eingin annar húkur í hesari støddini er sum hesin, ið vit hava gjørt...”, sigur ein av teimum, sum hava gjørt húkin í Norðlýsinum, og hvør hoyrir ikki fyri sær Jákup Weihe syngja: „Latið húkin standa“.

Listalist ella fólkalist – latið bert orðaskiftið halda fram, tí húkurin er nú vordin ein samantryst ímynd av øllum tí, sum klaksvíkingar halda, at Klaksvíkin stendur fyri.

Hvat er eitt bjarnardýr og hvar halda tey til?

Mynd 1. *Milnesium tardigradum*, ♂. Hetta slagið er rovdýr og størri enn flest onnur sløg, etur m.a. onnur bjarnardýr og hjóldýr (Rotifera). Tað sæst, at hetta er kalldýr, tí onnur klógvin á fremstu beinunum er umskapað til ein krók (hvítir pílar), ið m.a. verður nýtt í sambandi við paring. Kvenndýrið hevur vanligar kløur. Mynd: Birna V. Trygvadóttir

Birna V. Trygvadóttir

birna@havbotnur.fo
Havlivfrøðiliga royndarstöðin

Hvat er eitt bjarnardýr, munnu tey flestu hugsa. Tað er ikki ein stór björn, nei, tvørturímóti. Hetta er eitt evarska lítið dýr, sum tó kann líkjast einari lítlari bjørn til tíðir. Hesum smáum og tó fleirkyknaðum dýrum eru vanligar ikki meiri enn hálvan millimetrur til longdar, og tí má sjóneyka til fyrri at kanna hesi dýr.

Lívfrøðin hjá bjarnadýrum

Bjarnardýr liva vanligar í mosa bæði á steinum og trøum, í vátum mosa í keldum, áarløkum og

vøtnum. Tað ber eisini til at finna bjarnardýr í mosa í eitt nú takrennum. Sløgini, sum liva í sjónum, halda til í skelsandi. Hóast tað finnast nóg sløg á landi, so er tað týðningarmesta fyri hesi smáum dýrum at hava vatn kring seg at liva og virka í.

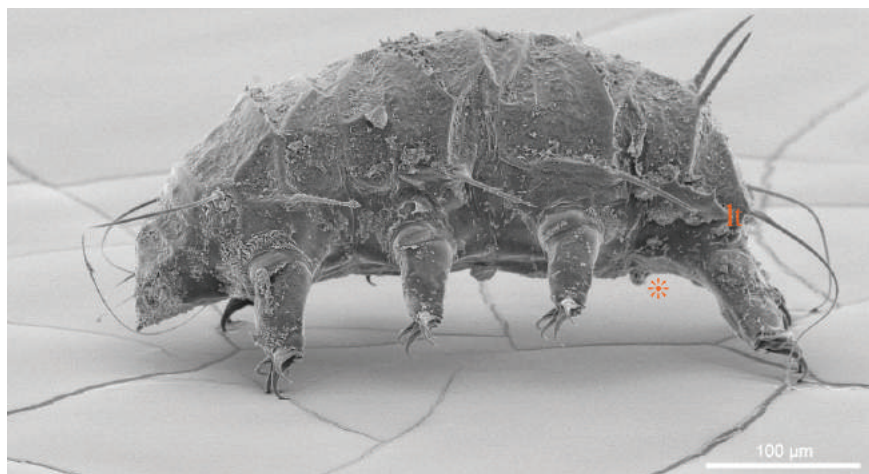
Bjarnardýrini hoyra til sítt egna fylki, sum kallast *Tardigrada* á latíni (mynd 2). Tey eru bólkað í tveir flokkar *Heterotardigrada* og *Eutardigrada*. Til *Heterotardigrada* roknað øll tey sløgini, ið liva í sjógvum, umframt tey sløgini, sum hava skjöldur

Fylki:	Tardigrada (Bjarnardýr)			
Flokkur:	Heterotardigrada		Eutardigrada	
Hópur:	Arthrotardigrada	Echiniscoidea	Apochela	Parachela
	(í sjógvi; 6 ættir)	(í sjógvi, á landi, í feskvatni; 4 ættir)	(á landi; 1 ætt)	(á landi, í feskvatni, fá í sjógvi; 7 ættir)

Mynd 2. Flokking av bjarnardýrum

Mynd 3. Ljós mikroskopimynd av livandi feskvatnsbjarnardýri, *Thulinus ruffoi*, ið hoyrir til flokkin Eutardigrada. Hvítu pílarirnir vísa óbúgvinn egg í eggjabøllinum. Mynd: Birna V. Trygvadóttir

Mynd 5. *Pseudechiniscus islandicus*, ♀. Skanning-elektrónmikroskopimynd av heterotardigradi, ið livir í mosa. Plátturnar í skjöldrinum síggjast týðiliga á bakinum við ymsum útvøkstri á, so sum tenn, píkar og hár. * kvennkyns-op. It: síðu-enda pláta (latero-terminal plate) Mynd: Birna V. Trygvadóttir

(plátur) á kroppinum og liva á landi (mynd 5). Eutardigradar eru øll tey beru sløgini (mynd 1, 3 og 4). Tey hava ikki skjöldur á kroppinum og hesi liva flest øll á landi. Higartil eru funnin umleið 1000 sløg av bjarnardýrum tilsamans bæði í sjógvi og á landi.

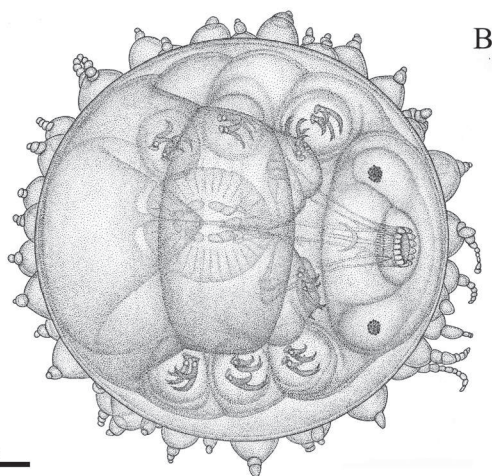
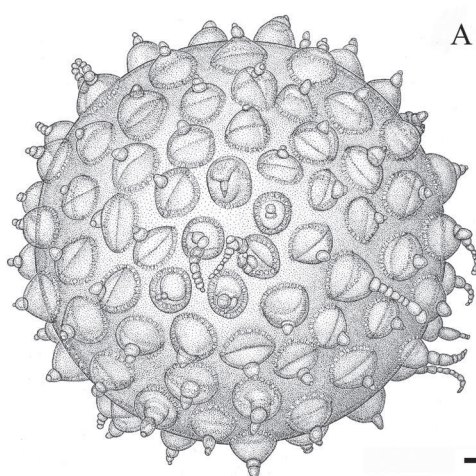
Bjarnardýrini hava avlangan kropp, sum kann bítast í 5 partar; høvd og fyra pør av beinum við klóm, soleiðis at tey kunnu halda sær føstum í undirlagnum, tey ganga á. Summi sløg hava eygu, onnur ikki. Bjarnardýrini hava eitt vælindi, ið m.a. umfatar oddhvassar píkar báðumegin við. Hesir kunnu fæst út gjøgnum munnin so mikið, at teir

kunnu seta hol á eitt nú plantukyknur, algur og slíkt, sum bjarnardýrini eta. Í vælindinum eru eisini nógvir vøddar, sum gera, at maturin kann súgvast inn í munnin.

Nøkur sløg eru kannibalar og eta onnur bjarnardýr, sum t.d. *Milnesium tardigradum* (sí mynd 1). Hetta er eisini eitt av teimum størstu sløgnum, tey kunnu gerast yvir 1 millimetur til longdar.

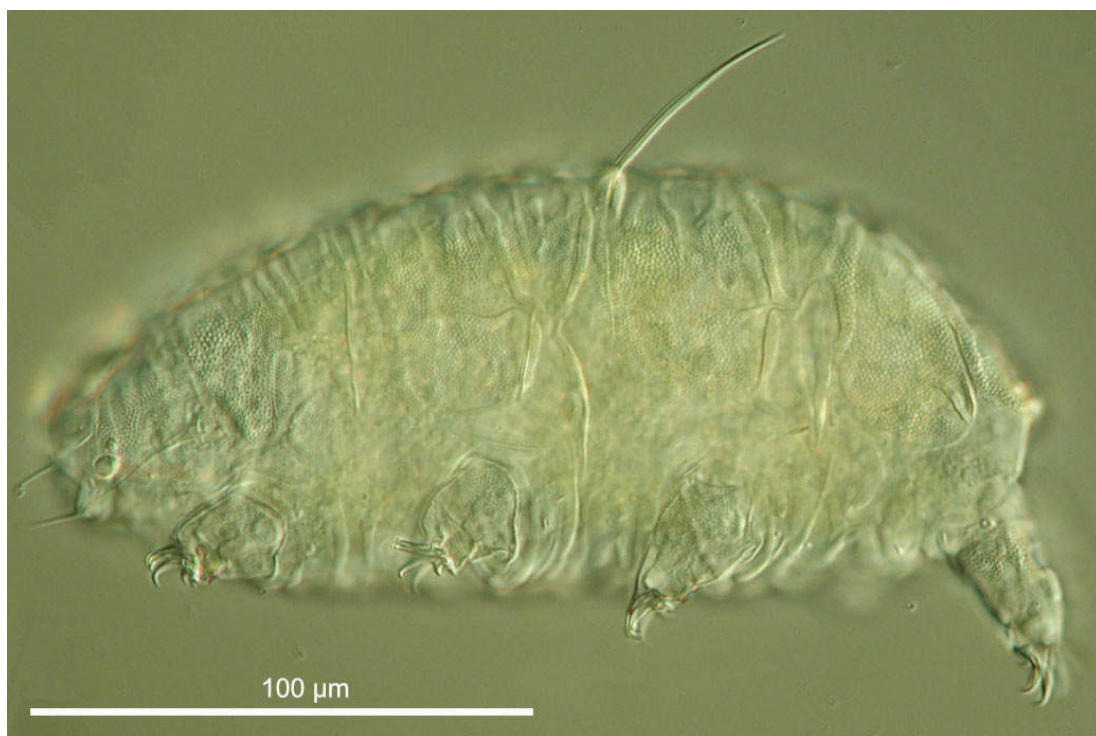
Eftir vælindið byrja garnarnir. Omanfyri liggur egg- ella sáðbøllur, ið liggur sum ein sekkur oman fyri tarmin, sum hevur felags rás út við baktarmsopið. Eisini finnast smáir kertlar við baktarmin, ið virka sum nýru. Av tí at bjarnardýrini eru so smá, nýtist

Nøkur sløg eru kannibalar og eta onnur bjarnardýr

Mynd 4 A & B: Tekning av eggnum hjá *Austeruseus faeroensis*, ið er eitt nýtt slag fyrri vísindini og funnið fyrri fyrstu ferð í Føroyum. A: Eggið uttaná við útvækstrum, B: Innaní sama eggi sæst eitt fostur. Tekningar eftir Birgitte Rubæk

Mynd 6. *Hypechiniscus gladiator*, ein heterotardigradur, ið livir í mosa. Hetta slagið er eyðkent við at hava ein langan pík mitt á bakinum Mynd: Birna V. Trygvadóttir

teimum ikki andingarskipan, tey anda gjøgnum húðina.

Bjarnardýrini hava kynsliga nøring og eru ein-kynjað, tó finnast sløg, ið eru hermafrodittar. Parthenogenesa er eisini vanlig (t.e. eggðið nørstuttan at verða gitt við sáðkyknu). Nøkur sløg víggja rund og sløtt egg í sambandi við hamskifti, og tey verða liggjandi eftir í gomlu húðini. Onnur sløg víggja egg við ymiskum útvøkstrum, ið hjálpa til, soleiðis at tey lættliga kunnu berast langa leið við vindi og soleiðis spjaða seg júst sum plantupollen (sí mynd 4).

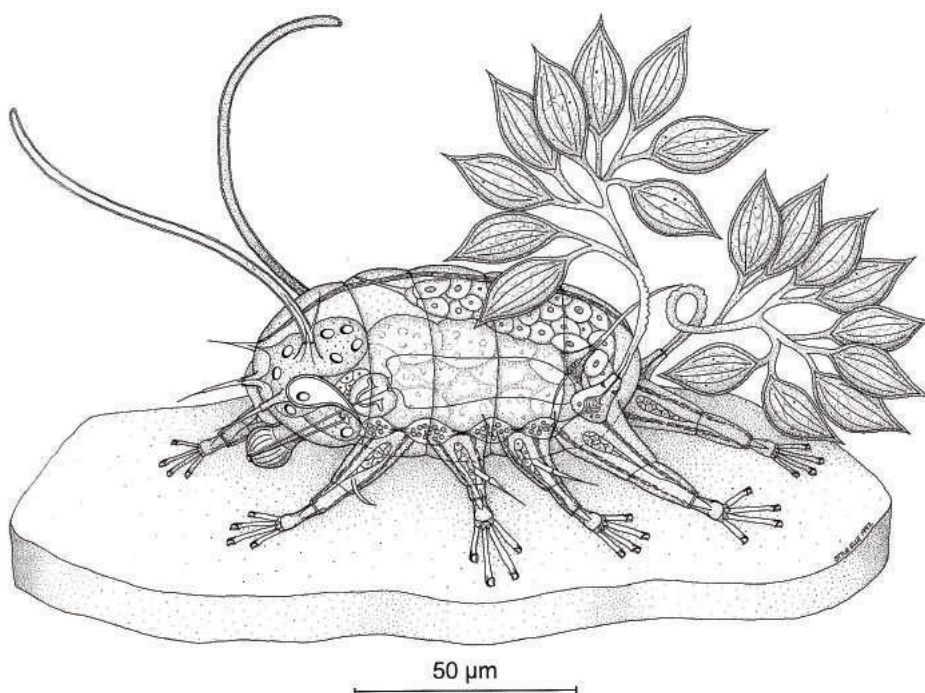
Tey mest vanligu viðhangini eru smáir ella stórir píkar, tríhyrntar tenn ella long, tunn hár

Heterotardigradar eru sum áður nevnt tey sløgini, ið hava plátur á bakinum. Hesar plátur eru ymiskir frá ætt til ætt. Á plátunum kunnu vera ymiskir útvøkstir, ið kunnu vera ógvuliga fjølbroyttir og eru eyðkendir fyri slagið, og tí sera hent í navngreining. Tey mest vanligu viðhangini eru smáir ella stórir

píkar, tríhyrntar tenn ella long, tunn hár. Meira sjáltsamt, sum hjá “ballóndýrinum”, ið er eitt slag, sum livir á botni úti á Føroya banka, eru fleiri ballónir, ið hanga fast á afturkroppinum (sí mynd 5, 6 og 7).

Kunnu bjarnardýr livna upp frá deyðum?

Ein einastandandi eginleiki, bjarnardýrini hava, er, at tey kunnu fara í eitt slag av dvala, kallað cryptobiosa, tá ið liviumstøðurnar versna munandi. Fleiri ytri viðurskifti kunnu seta hetta í gongd. Tað er serliga, um vatnið guvar burtur ella frystir. Súrevnistrot og broytingar í saltinnihaldi kunnu eisini ávirka. Hetta er ein eginleiki, ið bjarnardýr á landi hava ment til fulnar fyri at klára tær ógvusligu broytingarnar í teirra umhvørvi. Mosi broyrist alt eftir árstíð. Vatnið guvar burtur um summarið og frystir um veturin. Fyri at koma livandi frá hesum byrjar bjarnardýrið at skilja vatnið úr kroppinum og tornar tí upp og gerst minni enn áður. Beinini og høvðið verða drigin inn í kroppin, sum verður flatur, og á henda hátt minka tey um yvirflatuna. Evnaskiftið (metabolisman) í kyknunum minskar niður í nærum einki. Hetta stigið kallast tunnustigið. Í hesum standinum tola bjarnardýrini nærum alt av ytri ávirkan. Verða

Mynd 7. Tekning av einum nýggjum bjarnardýraslagi, *Tanarctus bubulubus*, funnið á Føroyabanka. Hetta slagið hevur nakrar útvøxtir á bakkroppinum, ið líkjast ballónum. Hildið verður, at ballónirnar hjálpa dýrinum á flot, soleiðis at tað flýtur eitt lítið vet oman fyri sjálvan botnin. Tekning: Stine Elle

umstøðurnar aftur til vildar, livna tey uppáftur, og við hesum kunnu bjarnardýrini leingja um lívið í upp til fleiri áratíggjur. Granskarar hava funnið út, at sukrið trehalosa hevur ein týðandi leiklut í kyknunum fyri at verja tær móti at torna upp.

Nógvar royndir eru gjørdar við bjarnardýrum í tunnustigi fyri at vita, hvussu nógv tey tola. Tey eru t.d. koyrd í flótandi køievni (-196°C). Tey tola eisini nógvan hita og at verða útsett fyri røntgen- og uv-strálur. Eisini eru royndir gjørdar av bjarnardýrum, sum eru send út í rúmdina, har tey eru útsett fyri vakum og kosmiskari stráling og nærum absolutta nullpunktinum (-273°C) - og alt hetta klára tey væl.

Fleiri nýggj sløg fyri vísindini eru funnin í Føroyum, bæði á sjógvi og á landi

Fleiri nýggj sløg fyri vísindini eru funnin úti á Føroyabanka. Hetta var í samband við BIOFAR kanningarnar, sum vórðu gjørdar fyrst í 1990-unum. Lýsingar av hesum sløgum eru útgivin í altjóða tíðarritum, sum t.d. *Tanarctus bubulubus*, heimsins løgnasta bjarnardýr við 18 ballónum á afturkroppinum (sí mynd 7), ið bleiv lýst av Aslak Jørgensen og Reinhardt Møbjerg Kristensen í 2001.

Nógvar royndir eru gjørdar við bjarnardýrum í tunnustigi fyri at vita, hvussu nógv tey tola

Í Føroyum er ikki so nógv gjørt burtúrur áður at kanna bjarnardýr á landi. Til fyri stuttum vóru 15 sløg av bjarnardýrum skrásett á landi og í vøtnum. Hesi sløg vórðu funnin av útlenskum granskarum í tíðarskeiðnum frá 1908 til 1987.

Í sambandi við høvuðsuppgávu mína, har eg kannaði bjarnardýr í Føroyum, vórðu 34 nýggj sløg skrásett fyri Føroyar umframt tey 15. Kanningin fevndi um bjarnardýr í feskvatni og á landi, frá fjøruni og upp í 726 metra hædd. Í kanningini vóru eisini staðfest trý nýggj sløg fyri vísindini. Tey trý sløgin vóru nær skyld, og tey vóru so sermerkt, at tey kundu ikki bólkast saman við øðrum kendum ættum, og tí var neyðugt at lýsa eina nýggja ætt. Hesi dýr eru nú lýst í altjóða tíðarritinum *Zootaxa* saman við fyrrverandi vegleiðara mínum Reinhardt M. Kristensen, professara, frá Zoologisk Museum í Keypmannahavn.

Jørn Hurum, fornverufrøðingur og
sjálvlærdur serfrøðingur í vísindamiðling

Granskarar skulu duga betur at miðla

Eftir Sámal Soll

Jørn Hurum, fornverufrøðingur og sjálvlærdur serfrøðingur í vísindamiðling, var gestur og fyrsti fyrilestrarhaldari á ársins Vísindavøku, sum Granskingarráðið skipaði fyri fjórða árið á rað. Kjarnin í hansara fyrilestri var, at granskarar hava eina skyldu at samskipta síni granskingarúrslit greitt og einfalt til almenningin, eitt nú av tí einføldu orsök, at tað í flestu førum er skattgjaldarin, sum rindar fyri gransking teirra

Granskarar kunnu læra av fótþóttshetjum og poppstjörnum, tá tað snýr seg um at fáa talutíð í miðlunum, heldur Jørn Hurum. Serliga er tað ein trupulleiki, at granskarar og vísindafólk ikki tosa sama málið sum vanliga fólk. Tað er so torskilt fakmál, at mangan skilir eitt lið av granskarum ikki stammumálið hjá øðrum granskarum. Og hvussu skal so nakar annar skilja tað, sigur granskarin, sum eisini hevur hildið fleiri fyrilestrar fyri journalistlesandi í Noregi.

“Granskarar og vísindafólk tosa eitt stammumál,” sigur Jørn Hurum. Tað er so torskilt fakmál, at mangan skilir eitt lið av granskarum ikki stammumálið hjá øðrum granskarum. Og hvussu skal so nakar annar skilja tað, sigur granskarin, sum eisini hevur hildið fleiri fyrilestrar fyri journalistlesandi í Noregi.

Hetta stammumálið er kortini neyðugt í granskingarumhvørvinum, tí samskiptið skal vera so nágreiniligt sum gjørligt. Men hetta málið hóskar ikki til miðling út eftir, staðfestir Jørn Hurum.

Ida-fossilið, ið Jørn Hurum uppkallaði eftir dóttur síni Idu

Uppmerksemi alneyðugt fyri figging

Granskarum tørvar figging til tær verkætlanir, sum teir standa fyri. Tí er mangan neyðugt at skapa umrøðu um júst teirra verkætlan. Men møtið millum vísindafólk og fjølmiðlafólk er mangan fult í mis-skiljingum, heldur Jørn Hurum.

“Granskarar og vísindafólk tosa eitt stammumál,” sigur Jørn Hurum

“Teir flestu granskararnir koma sera ernir aftur á granskingarstovnin eftir fyrstu samrøðuna við ein journalist,” sigur Jørn Hurum, “men tá greinin kemur í blaðið, finna teir eina villu fyri og aðra eftir. So verða teir hartaðir av starvsfeløgnum fyri at hava sagt okkurt skeivt.”

Mangan hevur hetta lítið uppá seg og stendst ofta av tí journalistiska arbeiðsháttinum, heldur Jørn Hurum. Journalistar noyðast at vinkla søgur soleiðis, at dentur verður lagdur á eitt avgerandi evni, meðan aðrir smálutir als ikki verða nevndir.

“Tú fært ikki broytt journalistarnar,” sigur Jørn Hurum, “tí er umráðandi, at granskarar gevast við at halda, at teir skulu miðla til aðrar granskarar. Skal man røkka vanliga fólkinum, so skal man fara heilt til markið til undirhaldsvinnuna. Boðskapurin skal vera einfaldur og stuttur, tí allar tær vísindaligu fótnoturnar sleppa ikki við í tíðindasøguna.”

Ein miðlameistari

Kendast man Jørn Hurum vera fyri sonevnda Ida-fossilið, ið hann uppkallaði eftir dóttur síni Idu, tí dóttirin var til aldurs við fornapuna, tá hendan doyði. Ida-fossilið fekk eyknevnið “the link”, sum er eitt navn, ið leggur seg upp at kenda hugtakinum “the missing link”, men sambært Hurum er tað ikki “missing” longur, tí nevndir hann tað bert “the link”.

Jørn Harald Hurum er føddur 4. november í 1967 í Drammen í Noregi. Hann fór at lesa fornverufrøði á Oslo universiteti í 1987. Eftir loknan lestur í 1993 fór hann undir eina doktararitgerð, sum hann læt inn í 1997. Síðani tá hevur hann starvast á Oslo universiteti og hevur staðið fyri nógvum av kendastu verkætlanum teirra. Hann er giftur Merethe Frøyland, sum eisini er granskari, og saman hava tey eina dóttir, Ida.

“Tá man letur eina so stóra sögu frá sær sum Ida, tá fær tað skjótt sítt egna lív, men har gjørdur vit eitt umfatandi fyrireikingararbeiði fyri at tryggja okkum, at miðlaáhugin fór at vera so stórir sum gjørligt. Umframt sjálva vísindaligu greinina, ið skuldi leggjast fram, høvdu granskararnir eisini fyrireikað eina heimasíðu, eina bók og eina dokumentarrøð at nýta at marknaðarføra granskingarúrslitini. Somuleiðis høvdu teir skipað fyri stórum hátíðarhaldi í New York, har Bloomberg, borgarstjóri, avdúkaði fossilið fyri heimspressuni. Samstundis broytti Google sítt eyðkenda búmerki í ein dag til eitt sermerkt búmerki, ið nýtti Ida-fossilið sum part av bókstavunum í Google-navninum. Hesi átøk góvu heimasíðuni hjá verkætlanini heili 1,2 milliardir klikk upp á 26 tímar.

Hurum, sum í mong ár hevði havt áhuga í at miðla vísind til almenningin, eitt nú umvegis sendingar í norska kringvarpinum NRK, hevði frammanundan havt sera stóra eyðnu at skapa umrøðu um eitt stórt ókent dinosaurfossil á Svalbard. Hann valdi at samstarva við History Channel, ið framleiddi ein dramatiskan dokumentarfilm við heitinum Predator X, sum var at síggja kring allan heim.

“So við og við havi eg lært hvat riggar og hvat ikki riggar. Vilt tú hava okkurt á forsíðuna, so mást tú læna frá filmum, teknirøðum ella tónleiki. Við Ida-fundinum søgdu vit, at hetta var sum at finna “the lost ark”, og tað var jú at sipa beinleiðis til Indiana Jones. Somuleiðis við Predator X, ið er ein superhetja í Marvel alheiminum,” sigur Jørn Hurum.

Uppmerksemissøkjandi granskari

Spurdur, hvat hann svarar teimum, ið siga, at hann bert vil hava uppmærsemi og nýtir vísindi til egnan vinning, svarar Jørn Hurum bart út: “Eg vil hava uppmærsemi, tað skal ongin ivi vera um tað. Uppmærsemi er alneyðugt fyri at draga fígging til verkætlanina og eisini at draga tey bestu fólkin til.”

Hann tvíheldur tó um, at hann fær ongan pening persónliga burtur úr granskingarverkætlanunum,

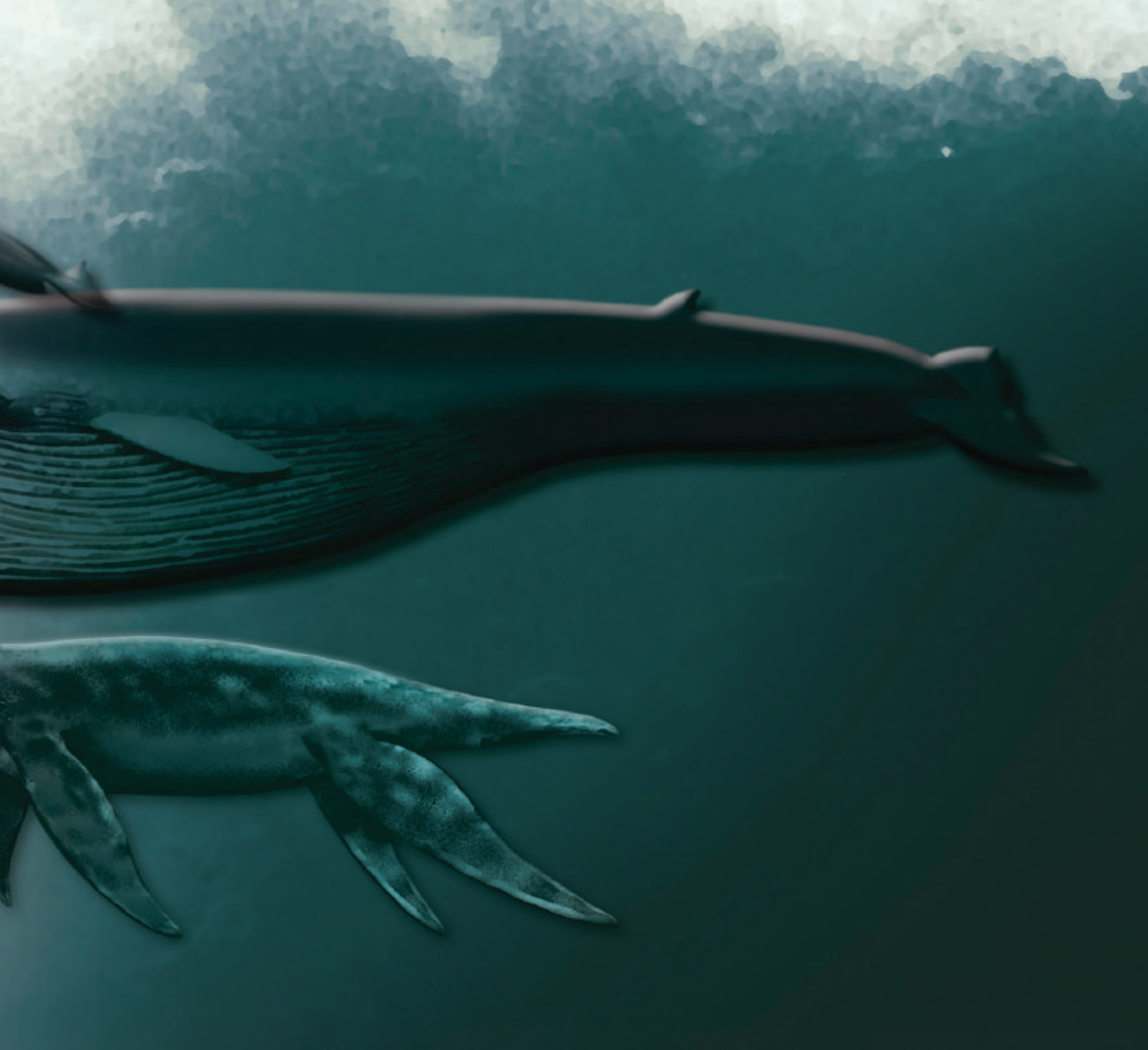
“Eg vil hava uppmærsemi, tað skal ongin ivi vera um tað. Uppmærsemi er alneyðugt fyri at draga fígging til verkætlanina og eisini at draga tey bestu fólkin til.”

sum hann stendur fyri, hvørki úr dinosaurunum á Svalbard ella Ida-fossilinum. Hetta er hann eisini blivin kannaður fyri.

Uttanhýsis fíggjarligur stuðul - Hurum er tó ikki bangin fyri at nýta orðið ‘sponsorat’ - er umráðandi, vilt tú sum granskari hava frælsi til at granska í tí, sum tú sjálvur metir er týðningarmikið.

Granskingarráðið skipar árliga fyri Vísindavøku. Tiltakið er partur av European Researchers' Night, sum hvørt ár verður fyriskipað 4. fríggjakvøld í september og í døgnum frammanundan. Tiltakið verður hildið í býum kring alt Evropa. Endamálið við European Researchers' Night er at økja um áhugan fyri gransking og fyri granskingarúrslitum í samfelagnum. Vísindavøkan 2011 varð hildin í Norðurlandahúsinum í døgnum 21 – 23. september.

Vísindavøkan 2012 verður 26.-28. september.

History Channel
framleiddi ein
dramatískan
dokumentarfilm við
heitinum Predator X, sum
var at síggja kring allan
heim

Og tað hevur eisini eydnast Hurum væl at fáa sponsorar til sínar verkætlanir. Oljufeløgini eru sera áhugað í tí uppmerksemi, sum Predator X dinosaurgranskingin á Svalbard gevur, og tær amerikonsku sjónvarpsrásirnar vilja fegin vera við at gera dramatískar dokumentarsendingar um hesar risastóru og óhugnaligu dinosaurarnar, sum granskararnir finna.

Finn gylta lutin

Jørn Hurum mælir granskarum, ið vilja út við sínum granskingarúrslitum, til eisini at granska journalistiska arbeiðsgongd. Eitt nú kann, hvat kemur á forsiðuna, og hvussu tað verður orðað. Umframt at fylgja við, hvat eitt nú bloggarar á netinum taka upp. Somuleiðis er umráðandi at hava gott samband við ávísar journalistar, ið hava skil og áhuga fyri nettupp tí, sum mann tekst við.

Spurdur um tað ikki er lættari hjá einum fornverufrøðingi, ið arbeiðir við sjónligum lutum, eitt nú við nøkrum so forkunnugum sum dinosaur-

leivdum og øðrum fornverum at miðla hetta til almenningin, sigur hann, at søgufrøðingar og onnur innan hugvísindi eisini kunnu gera síni fak meira spennandi fyri almenningin. Granskar tú eitt nú í miðaldarsamfeløgum, kanst tú hava eina bøndilsøks við tær, tá tú skalt siga frá tínum úrslitum, heldur Jørn Hurum.

“Tað snýr seg um at finna gylta lutin,” sigur Hurum. “Og at arbeiða við, hvussu hetta kann miðlast víðari á skilabesta hátt.”

Jørn Hurum viðgongur tó, at ikki øll granskingarøki kunnu hava ágóða av hansara boðskapum um miðling.

“Tað sigur seg sjálvt, at tosa vit um gransking í heilivági og líknandi gransking, ið hevur við mannalív at gera, so er best ikki at veipa ov nógv við ørmunum,” sigur Jørn Hurum. Hann heldur kortini, at granskingarstovnar og universitet gera alt ov lítið við at fortelja vanligum fólki, hvat teirra gransking snýr seg um.

Jørn Hurum viðgongur tó, at ikki øll granskingarøki kunnu hava ágóða av hansara boðskapum um miðling

“Tað snýr seg um at finna gylta lutin,” sigur Hurum

Setið samskiftiskrøv til granskarar

Granskingarstovnarnir hava tveir møguleikar at bøta upp á støðuna, heldur Jørn Hurum. Antin kunnu teir seta samsskiftisfólk í starv, sum kann arbeiða saman við granskarum um miðling soleiðis, at ein miðlastrategi liggur klár, hvørja ferð okkurt úrslit skal út, ella kunnu stovnarnir seta granskarum sínum samskiftiskrøv longu í starvssetanini.

Granskingarstovnar og universitet hyggja nógva at, um eitt nú ph.d.-umsøkjarar hava nakrar so-nevndar ‘peer-reviewed’ útgávur á ævilýsingini. Hesar eru greinir útgivnar í viðurkendum tíðarritum við fakligum ritstjórum. Men sambært Jørn Hurum áttu universitetini og stovnarnir eisini at hugt at, um viðkomandi er dugnaligur til at miðla sína gransking eisini uttan fyri granskingarumhvørvið.

“Ein møguleiki er eisini at seta granskarum tey krøv, at hesi skulu nýta 90 prosent av síni tíð upp á

granskingarverkætlanina, og hini 10 prosent upp á miðling,” sigur Jørn Hurum.

Í øllum forum, um granskarar vilja hava síni granskingarúrslit út, so mugu teir hugsa um, hvussu hetta best kann miðlast, og tá er umráðandi at skilja arbeiðsdagin og arbeiðslagið hjá journalistum.

Jørn Hurum endar prátið við eini søgu, ið hann metir lýsir væl trupulleikan, sum granskarar hava í samskiftinum við journalistar.

“So seint sum seinnapartin í dag ringdi ein norskur journalistur til mín og spurdi, um eg ikki hevði okkurt til hansara. Hann ætlaði sær kanska at skriva eina hálva síðu um Idu. Men bráðliga sigur hann: Tú, kann eg ikki ringja aftur um einar tveir tímar, tí her eru so nógva morð, sum skulu skrivast.”

Vísindavøkan fór av bakkastokki mikukvøld við fyrilestrinum hjá Jørn H. Hurum. Eini 60 fólk, flest granskarar, vóru til hetta tiltakið. Hóskvøldið var granskingarpolitikkurin Vitan & Vøkstur á skránni. Helena Dam á Neystabø, landsstýriskvinna í granskingarmálum, Annika Sølvará, stjóri, Sigurð í Jákupsstovu, rektari, John D. Olsen, NCP-samskipari, Marita Rasmussen, stjóri, Ólavur Ellefsen, stjóri, og Rúni Weihe, menningarleiðari, høvdu framløgur um granskingarpolitikkin, og síðani var kjak millum tey umleið 40 fólkini á fundinum. Fríggjadagin høvdu allir granskingarstovnarnir framsýningar í forhøllini,

og í Klingruni vóru ein røð av framløgum um ymisk øki frá aling og eldgosum til stoffskiftissjúkur og bókmentir. Umleið 400 fólk, flest miðnáms- og NámX-næmingar, vóru til hesi tiltøkini. Fríggjakvøldið var eitt tiltak, har matur og matframleiðsla úr einum granskingar- og menningarsjónarhorni var á skránni. Jóan Pauli Joensen, professari, Annika Waag, góðskuleiðari og Rólvur Djurhuus, verkætlanarleiðari, høvdu framløgur fyri gott 60 fólkum. Vísindavøkan 2011 endaði við einari royndarsmakking av mati og øli við tónleiki afturvið.

Frá fyrilestrinum hjá Jørn H. Hurum

Umleið 400 fólk vóru til hesi tiltøkini

Kyn, virði og rættindi

Hvørja hugsan hava ungir, føroyskir dreingir til javnstøðu í samfelagnum ?

Síðstu árin hefur rættiliga lívligt orðaskifti verið um javnstøðu, kanska serliga kvinnurættindi, í heimliga samfelagsjakinum. Tó er meira sjáldsamt at hoyra, hvørjar áskoðanir og hvørji virði yngra ættarliðið í landinum umboðar. Og spurningurin verður so, um nakar sjónligur munur er á ungdómi og vaksnum viðvíkjandi støðu til kyn og kynsmunir í Føroyum. Endurspeglar ungdómurin eldra ættarliðið, ella hefur hann heilt aðrar meiningar? Hesum skulu vit hyggja eitt sindur nærri at í hesi greinini, sum grundar á nýggja norðurlenska gransking.

Firouz Gaini

firouz@flsk.fo
Fróðskaparsetur Føroya

Av teimum 17 ára gomlu dreingjunum er meira enn triðingurin “púra samdur” í, at menn duga best at vera leiðarar

Næstan helvtin av yngstu dreingjunum, sum vóru 15-16 ár, tá kanningin fór fram, meina, at kvinnur eiga at vera heimagangandi og taka sær av børnum. Hjá hinum dreingjunum, í aldrinum 17-20 ár, liggja samsvarandi úrslitini millum 35 og 47 prosent. Einans fjórðingurin av teimum 20 ára gomlu dreingjunum er púra ósamdur í, at kvinnur eiga at vera heimagangandi. Hetta er ein greið ábending um, at familjuvirðini í Føroyum ikki eru broytt nógv síðstu árin, hóast alt fleiri kvinnur taka hægri útbúgving og eru í arbeiði (niðursetta ella fulla tíð). Tað, sum kanningin eisini avdúkar, m.a.

í talvu 1, er at føroysku kvinnurnar í stóran mun sjálvar taka undir við gomlu familjuvirðinum, sum knýta kvinnurnar at heiminum og arbeiðinum í húsinum. Næstan triðingurin av teimum spurdu – kvinnur og menn – er samdur í, at kvinnurnar eiga at vera heimagangandi. Hetta tal er nakað hægri enn tað, vit síggja í grannalondum okkara.

Í talvu 2 verður spurt, um menn eru betri leiðarar enn kvinnur. Umleið helvtin av 16-20 ára gomlu dreingjunum meina, at menn eru betri leiðarar enn kvinnur. Og sostatt meinar hin helvtin, at menn ikki eru betri leiðarar enn kvinnur, uttan tó at beinleiðis siga, at kvinnur harvið eru betri leiðarar enn menn. Av teimum 17 ára gomlu dreingjunum er meira enn triðingurin “púra samdur” í, at menn duga best at vera leiðarar. Hyggja vit so at samlaða úrslitinum, so eru tveir triðingar av teimum ungu í Føroyum ósamdur í pastandinum. Ein stórur partur av hesum meinar helst, at kynið hevur minni at týða fyri almennar leiðsluførleikar.

Talva 3 spyr beinleiðis, um kvinnur og menn eiga at hava somu rættindi. Sostatt verður kannað, hvørji etisk virði tey ungu hava, tá talan er um kyn og javnstøðu. Hvat tey ungu nágreiniliga leggja í hugtakið “rættindi” kann sjálvandi vera sera ymiskt, men sum mál fyri eitt “modernað”, vesturlendskt samfelag eru javnrættindi sera umráðandi. Tey elstu dreingirnir, umleið 20 ára gamlir, eru mest ósamdir, tí 17 prosent av teimum siga seg vera “púra ósamdir” í, at kvinnur og menn eiga at hava somu rættindi. Tó meinar meirilutin í øllum aldursbólum, at øll eiga at hava somu rættindi í samfelagnum. Næstan 70 prosent av teimum ungu, tá úrslitini hjá gentunum og dreingjunum eru samantald, meina, at øll eiga at njóta somu rættindi í Føroyum. Hóast hetta kann tykjast jaligt, so eru føroysku úrslitini sera langt frá rákinum í hinum Norðurlondunum viðvíkjandi kyni og javnstøðu.

Talva 1. Samdur / ósamdur: Kvinnur eiga at vera heimagangandi og taka sær av børnum (%)

Dreingir (føðiár)	1993	1992	1991	1990	1989	Øll (Føroyar)
Púra samdur	15,2	11,9	14,4	10,1	10,0	9,7
Samdur	30,2	27,2	32,4	24,5	31,7	21,0
Ósamdur	18,2	28,0	29,7	27,3	33,3	24,8
Púra ósamdur	36,4	32,9	23,5	38,1	25,0	44,5
Íalt	100	100	100	100	100	100

Talva 2. Samdur / ósamdur: Menn eru betri leiðarar enn kvinnur (%)

Dreingir (føðiár)	1993	1992	1991	1990	1989	Øll (Føroyar)
Púra samdur	13,9	31,9	33,9	19,4	25,4	15,0
Samdur	25,0	16,3	22,0	22,3	15,3	18,6
Ósamdur	27,8	29,1	27,5	35,3	42,4	21,1
Púra ósamdur	33,3	22,7	16,6	23,0	16,9	45,3
Íalt	100	100	100	100	100	100

Talva 3. Samdur / ósamdur: Kvinnur og menn eiga at hava somu rættindi (%)

Dreingir (føðiár)	1993	1992	1991	1990	1989	Øll (Føroyar)
Púra samdur	50,0	43,2	42,3	39,0	43,3	58,6
Samdur	8,8	15,6	18,9	14,7	10,0	10,6
Ósamdur	32,4	29,1	28,9	34,5	30,0	22,1
Púra ósamdur	8,8	12,1	9,9	11,8	16,7	8,7
Íalt	100	100	100	100	100	100

Taka vit talvu 3 og samanbera úrslitini við úrslitini úr hinum Norðurlondunum, so gerst føroyska myndin knappliga heilt serstøk – enntá eitt sindur skelkandi. Meðan danskar, norskar og íslenskar kvinnur við sera fáum undantøkum meina, at kvinnur eiga at hava somu rættindi sum menn, so meinar ein av fimm føroyskum kvinnum ikki, at kvinnur skulu hava somu rættindi sum menn. Við øðrum orðum so síggja vit týðiliga, at ungu, føroysku kvinnurnar í nógv minni mun enn sínar norðurlendsku systur taka undir við “stríðnum” fyri javnrættindi. Her hevði sjálvandi verið áhugavert at hugt nærri at samleikanum og bakgrundini hjá kvinnunum, sum hoyra til hesi 20 prosentini í andstöðu. Myndin kann eisini tulkast sum ein ábending um, at tað “maskulina” í tí føroyska samfelagnum verður endurskapt av kvinnum og monnum í felag. Tó eru tað sjálvandi fyrst og fremst menninir, sum ikki ynskja kvinnum javnstöðu. Og í norðurlenskum høpi eru tað ungu, føroysku dreingirnir, sum fullkomiliga skilja seg frá norðurlensku brøðrunum. Einans 58 prosent av ungu monnunum eru samdir í, at kvinnur eiga at fáa somu rættindi sum menn. Hetta er eitt ómetaliga lágt tal, um vit samanbera við Danmark, Noreg og Ísland. 90 prosent av donsku og norsku monnunum meina, at kvinnur eiga at fáa somu rættindi sum menn. Úrslitið er undranarvert, tí ofta verður sagt, at tey ungu taka frástöðu frá gomlum, konservativum familjувirðum.

Talva 5 reisir spurningin, um menn eiga at taka avgerðir heldur enn kvinnur. Her er ein ávisur munur á aldursbólkunum, tí yngstu dreingirnir tykjast ynskja at geva manninum meira vald enn elstu dreingirnir í kanniningi gera. Næstan helvtin av teimum 16 ára gomlu tekur undir við pástandinum, meðan samsvarandi tal fyri teir 20 ára gomlu dreingirnar er ein triðingur. Hyggja vit síðan at samlaða úrslitinum, so er talan eisini um ein triðing av ungdóminum, sum tekur undir við pástandinum um, at menn eiga at taka avgerðir heldur enn kvinnur. 45 prosent av teimum spurdu – kvinnur og menn – eru púra ósamd. Hetta vísir okkum, at føroyingar í størri mun enn norðurlensku grannarnir síggja “leiðaran” og “stjóran” sum ein mann. Menn súmbolisera valdið

Talva 4. Samd/ur: Kvinnur og menn eiga at hava somu rættindi (%)

	Kvinnur	Menn
Føroyar	79,4	57,6
Danmark	96,7	90,0
Noreg	96,5	90,3
Ísland	96,3	87,8

Talva 5. Samdur / ósamdur: Tað er betri, at menn heldur enn kvinnur taka avgerðirnar (%)

Dreingir (føðiár)	1993	1992	1991	1990	1989	Øll (Føroyar)
Púra samdur	11,5	21,4	22,9	16,5	20,0	10,7
Samdur	37,1	27,9	33,9	27,3	15,0	24,6
Ósamdur	25,7	27,1	27,6	30,3	30,0	20,0
Púra ósamdur	25,7	23,6	15,6	25,9	35,0	44,6
Íalt	100	100	100	100	100	100

og styrkina í samfelagnum, kann sigast, og hetta sæst aftur í úrslitunum av spurnakanningini.

Kanningin vísir okkum, at hóast samfelagið sum heild er rættiliga modernað og tøkniliga framkomið, so eru nógv grundleggjandi virði í føroysku mentanini, sum knýta seg til eldri tíðarskeið, sum umboða eitt annað gerandislív við einum heilt øðrum arbeiðsbýti – heima og úti – enn tað, sum eyðkennir lívið hjá teimum flestu ár 2011. Hetta sæst til dømis tá vit, eins og í hesum teksti, seta kyn og rættindi í brennidepilin. Áskoðanirnar, sum koma fram, eru knýttar at serligum familjувirðum, ið nógv fólk knýta beinleiðis til tað, sum tey rokna fyri “føroyska mentan”. Hetta setir eisini sín dám á kjakið um javnstöðu, sum vanligar snýr seg meira um formligar reglur og lógir enn um hugburð og virði.

**Menn súmbolisera valdið
og styrkina í samfelagnum,
kann sigast, og hetta
sæst aftur í úrslitunum av
spurnakanningini**

Úrslitini stava frá norðurlenskari kanning (Nordic Youth Research), sum fór fram ár 2009-10. Meira enn 13.000 ungfólk úr øllum Norðurlondum (íroknað Álandi, Grønlandi og Føroyum) tóku lut í verkætlanini. Úr Føroyum luttóku 1.483 ungdómar, av teimum vóru 719 dreingir. Flestu føroysku luttakarnir vóru í aldursbólkinum 16-19 ár, tá spurnakanningin fór fram, tó vóru umleið 9 prosent av teimum spurdu eldri enn 20 ár. Skúlaspurnakanningin fór fram á 10 skúlum (9 miðnámskúlum og einum hægri lærustovni) í Føroyum á heysti 2009. Tað tók umleið ein tíma at svara spurnablaðnum. Í talvunum í hesum teksti eru tøl fyri dreingirnar (undir 21 ár) og fyri øll (dreingir og gentur í øllum aldri). Eisini er ein talva (nr. 4), sum samanber norðurlensku úrslitini. Granskarar á stovninum “Rannsóknir & Greining” á Universitetinum í Reykjavík samskipaðu verkætlanina, sum fekk stuðul úr Norðurlanda-ráðnum.

Mynd 1:
Stingflugan
(*Stomoxys
calcitrans*)
Mynd:
Wikipedia
Commons

Stingflugan er í fjósunum í Føroyum

Høgni Holm

aliennizer@gmail.com
umhvørvislivfrøðingur

Samstundis sum innflutningurin til Føroya er vaksin tey seinastu árin, er mongdin av nýggjum djórum í Føroyum eisini vaksin. Stingflugan er eitt av hesum nýggju djórunum í Føroyum. Tað verður hildið, at stingflugan er komin til Føroya við farmi úr Danmark. Hon er nú at finna um nærum alt landið. Kanningar hava víst, at tað er einans í Suðuroynni, at hon ikki er funnin í stórum mongdum. Hon er sera torfør at koma til lívs, og tí kunnu vit rokna við, at hon er komin fyri at verða.

Stingflugan er komin fyri at verða

Stingflugan varð funnin í Føroyum í 2001 á Velbastað, og haðani hevur hon síðani breitt seg um alt landið¹. Hon er vanlig í øllum Evropa og í nógvum øðrum pørtum av heiminum. Upprunaliga er hon komin úr Norðurafrika til Evropa, og hevur síðani breitt seg². Hon er eitt skaðadjór, ið kostar landbúnaðinum nógvir pengar hvørt ár. Harumframt er hon til stóran ampa fyri djórini, hon livir av. Tað skal sigast, at av tí at talan er um eina subtropiska

Mótsett mýggjabita, har bara kvennflugan sýgur blóð, súgva bæði kall- og kvenndýr hjá stingfluguni blóð

flugu sum trívist best við 20 – 22 hitastig, so er tað sera óvanligt at finna hana uttandura í Føroyum.

Lívið hjá eini stingflugu

Stingflugan hoyrir til somu ætt sum stovuflugan (*Muscidae*), men er ein undirætt kallað Muscinae. Tann stingflugan, ið finst í Føroyum, eitur á latíni – *Stomoxys calcitrans* (Diptera: Muscidae) (sí mynd 1). Hon er ein haematophag fluga. Tað merkir, at hon livir av blóði. Hon hevur ein súgvitrant (sí mynd 2 og 3) til at súgva blóð við. Stingflugan er á umleið somu stødd sum húsflugan (*Musca domestica*) 8 – 12 mm, men kennist aftur á fýra strípum hon hevur oman á framkroppinum (thorax).

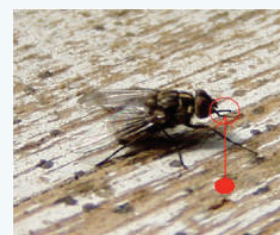
Mynd 3: Súgvitranturin á høvdinum (proboscis)

Mótsett mýggjabita, har bara kvennflugan sýgur blóð, súgva bæði kall- og kvenndýr hjá stingfluguni blóð. Hvør fluga skal hava eina blóðmáltíð hvønn dag, og aftaná víggja tær í vát hoggj. Best dármar teimum hoggj blandað við eitt sindur av mykju og landi². Eggini klekjast eftir 24 – 36 tímum, um hitin er nóg høgur. Ormverustigið er á leið 14 – 16 dagar, hareftir gerast tær til reivverur og verða til vaksnar flugur eftir 20 – 22 døgum³. Ein fluga kann víggja fleiri ferðir í sínum lívi. Henni dármar best at súgva blóð av neytum, men kann súgva av øllum súgdjórum, eisini menniskjum. Bitið er sera pínufult, so har er einki at ivast í, tá tú ert bitin. Eitt annað eyðkenni er eisini, at tú ikki hoyrir, tá stingflugan kemur flúgvandi, ein stovufluga hoyrist altíð. Tú varnast oftast ikki stingfluguna, fyrr enn tú ert bitin.

Slepst av við stingfluguna?

Sigast kann, at stingflugan verður helst ikki nakar stórus trupulleiki hjá fólki, ið ikki býr tætt við neytafjós. Er stingflugan komin innandura, so er bara at nýta somu tól og mátar, sum ein vildi nýtt, um tað var eina vanliga flugu, ið talan var um.

Fyri bøndurnar eru tað ein størri uppgáva. Til ber at sroyta við eitri, men hetta drepur einans tær vaksnu flugurnar. Eggini og ormverurnar verða ikki ávirkaðar av eitrunum, og harafturat so klekjast allar reivverurnar ikki samstundis. Tað merkir, at tann sama fluga fær vaksin avkom fleiri ferðir frá somu vígging. Bestu ráðini eru umfatandi reingerð av fjósinum eina til tvær ferðir um mánaðin. Um tað ikki er tíð til tað, kann eitur (pyrethrin I og II) og vanlig reingerð halda fluguni á einum stigi, har hon ikki er til ov stóran ampa. Saman við eitrunum kann mann nýta límpapír (flugupapír) til at halda flugunum niðri.

Mynd 2: Stingflugan. Legg merki til súgvitrant. Mynd: diptera.info: TonyT

Bókmentir

¹Nielsen, S.A. and Bloch, D. 2005. The stable fly (*Stomoxys calcitrans*) (Diptera: Muscidae) recorded from the Faroes. *Fróðskaparrit* 53: 136 -140.

³Schoff, H.F, 1964; **Laboratory culture of *Musca*, *Fannia* and *Stomoxys***; *Bull. Org. Mond. Santé., Bull. Wild. Hlth. Org.* 1964, 31, 539 – 544.

²Thomsen, Mathias, 1938; **176de beretning fra Forsøgslaboriet; Stuefluen (*Musca domestica*) og Stikfluen (*Stomoxys calcitrans*)**, Den Kgl. Veterinær- og Landbohøjskolen Landøkonomiske Forsøgslaboratorium.

Meiri norðlýsi

Regluligar broytingar í sólini hava við sær, at norðlýsi fer at síggjast oftari í Føroyum komandi tíðina

Lis E. Mortensen

lm@jf.fo
Jarðfeingi

Sjáldsama hugtakandi er at eygleiða norðlýsið við leikandi stríputum bogum og bondum, sum sveima yvir ein stjørnukláran náttarhimmal. Forsagnir vísa, at tær kreftir, sum elva til norðlýsi, fara at styrkna komandi tvey árini, og vit kunnu tí rokna við at síggja norðlýsi oftari komandi tíðina.

Hvat er norðlýsi? Hvar sæst tað? Og hví er tað í ferð við at styrkna?

Norðlýsið og pátrúgv

Fyrr í tíðini var nógv pátrúgv knýtt at norðlýsinum. Glæman á náttarhimmalinum skapti ræðslu millum

Fólk í Evropa í miðöld. Illa roynd sum tey vóru av sjúku og kríggi, hildu fólk, at norðlýsi boðaði frá ólukku. Seinni hugsaðu fólk, at hetta mundi vera endurskin frá sólini, kanska av ísi og kava í luftini. Svenski fysikarin Ångström (1814-1879) afturvísti hesum. Við tað, at sólarljós er bland av ljósi í øllum litum, má eisini eitt endurskin frá sólini hava nógvar litir í sær. Ångström staðfesti, at norðlýsið hevur bara fáar litir, eitt nú grønt og reytt. Tí kann norðlýsið ikki vera endurskin av sólarljósi.

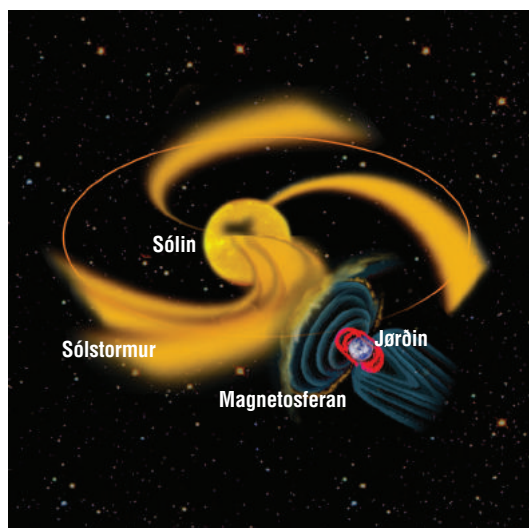
Norðlýsi vísir sólstorm

Ein av fremstu norðlýsisgranskarunum, norðmaðurin Kristian Birkeland, sum doyði í 1917, kom nærri gátuni um norðlýsið. Hóast nógvir spurningar enn standa ósvaraðir, vita vit í dag, at fyribrigdið norðlýsi er ein avleiðing av sólvindi av bitlum, sum koma úr sólini.

Sólin sendir alla tíðina út bitlar, sum fara sum sólvindar út í rúmdina. Viðhvørt eru stór gos á sólini. Hesi stóru gos síggjast sum svartir blettir á sólini. Undir einum sólgosi sendir sólin út serliga orkuríkar sólvindar, sum fara við ógvisligari ferð út í rúmdina. Vindferðin er 1 – 2 milliónir km/t.

Norðlýsi og magnetiski norðpólurin

Um sólbletturin, tað vil siga sólgosið, peikar ímóti jørðini, kemur orkuríki sólvindurin hendan vegin. Tað tekur sólvindinum eini 2-5 samdøgur at røkka jørðini. Sólvindurin er sera orkuríkur og vandamikil, men títetur virkar magnetosferan hjá jørðini sum verjandi skjöldur fyri meginpartinum av hesum rúmdarillveðri. Ein lítil partur av sólvindunum røkkur inn í ytru atmosfærana, júst í einum øki uttan um tann magnetiska norðpólin og suðarpólin. Her stoyta orkuríkir bitlar í sólvindinum saman við atom í ytra lofthavinum og fáa tey at lýsa. Hetta er tað, sum vit síggja sum norðlýsi um okkara leiðir og suðurlýsi á sunnaru hálvkúlu.

Stór gos á sólini senda út orkuríkar sólvindar. Raka teir jørðina, fáa vit norðlýsi.

Kelda: Partur av mynd hjá Janet Kozyra grundað á myndir frá NASA, kurteisi frá Journal of Geophysical Research – Space Physics

Sólstormar harðna 11. hvørt ár

Gosvirksemið á sólini kann verða eygleitt við at fylgja við teim svørtu blettunum. Hetta má gerast við serligum brillum ella tólum, tí eygu tola ikki beinleiðis sólarljós. Eygleiðingar av sólblettum í eini 400 ár vísa, at summi ár er eingin sólblettur at síggja á sólini, men onnur ár síggjast einir 100 til 200 sólblettir. Talið av sólblettum broytist regluliga við eini ringrás upp á 11 ár frá friðarligum tíðum við fáum sólblettum til ófriðarligar tíðir við nógvum sólblettum. Í løtuni er virksemið á sólini í ferð við at harðna. Fram til 2013 fara vit at síggja alsamt fleiri sólblettir, sum standast av sólstormum. Nakrir av hesum sólstormum fara at raka jørðina, og tað er orsøkin, at vit komandi árinu skulu vænta at síggja norðlýsi oftari.

Sólvindar hóttan fyri hátøkni

Í miðöld ræddust fólk norðlýsi vegna pátrúgv. Veruleikin er, at í dag hava vit veruligar orsakir til at óttast sólvindin, sum gevur okkum norðlýsi. Orkuríki sólvindurin, sum rakar ytru partarnar av jarðaratmosferuni, kann nevniliga skaða til dømis hátøkniliga samskiptið, fylgisveinar og el-tól. Vandir er fyri, at harðir sólvindar kunnu skapa el-slit um allan heim.

Fylg við, nær norðlýsið sæst á náttarhimmalinum

<http://spaceweather.com>

Norðlýsið sæst nøkur samdøgur eftir, at eitt stórt sólgos hevur sent sólvindar ímóti jørðini. Fleiri støðir á jørðini fylgja væl við sólgosunum og boða frá á heimasíðum og tíðindabrøvum, hvørji útlit eru fyri, at orkuríkir sólvindar raka jørðina og elva til norðlýsi.

Fylg við, nær norðlýsið sæst í Føroyum. Á heimasíðuni <http://spaceweather.com> er daglig mynd, sum vísir forsøgn fyri, hvussu langt suður norðlýsið røkkur í kvöld.

Omanfyri er lítil mynd av jørðini og norðlýsis-ovalinum. Vel Evropa á myndini og hygg, um norðlýsið røkkur suður til Føroyar, 62°N.

Her ber til at tekna seg fyri tíðindabrævi, sum boðar frá sólgosi 1-2 samdøgur áðrenn norðlýsið er at síggja á náttarhimmalinum.

Rúmdarveðurtíðindi verða lýst á amerikansku støðini SWPC, Space Weather Prediction Center. Her eru alskyns forsagnir at fáa, umframnt hópur av myndatílfari og dátum. <http://www.swpc.noaa.gov/>

Les meir um norðlýsið:

Bók: Lysfænomener i naturen. Om lys og farver nat og dag. Ritstjórnad hava Lars Lindberg Christensen, Anne Værnholt Olesen og Mike van der Poel. Forlagið Høst og Søn, Keymannahavn 1998.

Skúlin og lívsvirðini hjá næmingum

Samfelagið broytist við skjótari ferð, samstundis sum skúlin og innihaldið í skúlaundirvísingini tykist stórt sæð óbroytt (Orlenius 2004). Í samfelagskjakinum hoyrast sterkar røddir tala fyri einum skúla, sum setir strangari krøv til næmingarnar viðvíkjandi atferð og “lýdni”. Høvuðsorsøkin til, at hesir atfinnandi viðmerkjarar nú rópa varskó, er tann, at teir meta frælsi hins einstaka vera vorðið ov stórt innan skúlagátt. Rákið, vit síggja í skúlanum í dag, er tó eitt úrslit av størri samfelagsbroytingum í seinmodernaða tíðarskeiðnum, sum millum annað er merkt av sterkari mentanarligari individualisering, ið umboðar nýggj virði og lívsfatanir. Avbjóðingin hjá skúlanum er at megna at virða rættindi og tørv hins einstaka við støði í nýggjum fyrmyndum, sum knýta seg til hugtøkini mentanarligt margfeldi og ymisleiki, men samstundis eisini at læra børnini og tey ungu at sýna samhaldsfesti mótvegis teimum veiku og “øðrvísi” í samfelagnum. Við øðrum orðum, so snýr uppgávan seg í stóran mun um at finna eina javnvág millum individualitet og solidaritet í einum heimi, sum er eyðkendur av skjótum og óútrokniligum sosialum og mentanarligum rembingum. Hvat siga skúlanæmingar sjálvir um hesi viðurskipti? Hvørji etisk virði endurspeglast í avgerðum og valum teirra í gerandisdegnum í skúlanum? Nýggj verkætlan, sum granskarar úr Føroyum, Íslandi og Svøríki hava tikið stig til, roynir at lýsa lívsvirði hjá ungdóminum í seinmodernaða samfelagnum.

Firouz Gaini

firouz@flsk.fo
Fróðskaparsetur Føroya

Samstarv

Um vit hyggja nærri at nøkrum av teimum føroysku úrslitunum, so eru áhugaverd mynstur at síggja, sum geva okkum eina ábending um virðini hjá ungdóminum í mun til kyn og aldur. Spurd, um samstarv sum heild er meira týðandi enn kapping, eru lutfalsliga fleiri gentur “púra” samdar enn dreingir í øllum aldursbólum. Dreingirnir í níggjunda flokki eru mest ósamdir í hypotesuni, tí einans níggju prosent eru pura samdir, meðan heili 15 prosent siga samstarv als ikki vera meira týðandi enn kapping. Tað tykist, við tilvísing til talvu 1, sum at genturnar raðfesta samstarv nógv hægri enn dreingirnir, kanska serliga í fólkskúlanum, og, sambært fleiri nýggjum kanninum, sum at tær eisini duga betur at samskifta og samstarva, tá tað gerst neyðugt fyri at røkka málum í skúlaarbeiði ella viðvíkjandi øðrum truplum avbjóðingum í gerandisdegnum.

Mynstrið í svarunum er nakað tað sama, tá tey ungu verða spurd, um tað *er* meira kapping enn samstarv í skúlanum. Tað kann í fyrstu atløgu tykjast undarligt, at kynsmunurin í lýsingunum av støðuni í skúlanum samsvarar við kynsbýtið viðvíkjandi áskoðanum um samstarv og kapping sum virði. Hetta kann tó eisini vera ein ábending um, at genturnar samstarva meira innanhýsis, meðan dreingirnir kappast meira innanhýsis. Tað vil siga, at úrslitini kanska ikki siga tað stóra um samskiftið sum heild á skúlastovninum. Úrslitið kann eisini tulkast

sum, at fordómar, um at dreingjum dámar betur at kappast enn gentum, hevur hald í veruleikanum. Dreingirnir merkja kappingina og verja kappingina, tá teir skulu siga sína meining. Sambært talvu 2 er kynsmunurin øgiliga stórur; einans átta prosent av gentunum í sætta flokki siga meira kapping enn samstarv vera í skúlanum, meðan samsvarandi tal fyri dreingirnar er 18 prosent. Eitt annað áhugavert mynstur í talvu 2 er, bæði gentur og dreingir samstarva nógv meira í sætta flokki enn í miðnámskúla. Tá aldurin hækkar, at økist kappingin. Hetta kann m.a. vera eitt úrslit av, at tey yngstu hava meira bólkaarbeiði enn tey elstu í skúlanum.

Samstarv kann, hóast tøluni í talvunum ikki í sær sjálvum kunnu “prógva” tað, ofta knýstast til førleikar og eginleikar, sum seta álit, ábyrgd, tollyndi o.s.fr. í

Dreingirnir merkja kappingina og verja kappingina, tá teir skulu siga sína meining

brennidepilin. Samhaldsfesti, eitt annað hugtak við nógvum týðningum, kann siga okkum nakað um etisk virði og moralsku ábyrgd hins einstaka. Hesi viðurskifti kunnu vit greina við at fara víðari til spurningar um javnstøðu og rættvísi í skúlanum og samfelagnum sum heild.

MYND KRISTRÍD TYRIL

MYND KRISTRÍD TYRIL

Talva 1. Samstarv er meira týðandi enn kapping (%)

Eg eri samd/ur	Íalt	Púra	Rættliga	Eitt sindur	Als ikki	Eg veit ikki
6. fl. gentur	100	23,7	26,3	47,4	0	2,6
6. fl. dreingir	100	5,3	39,5	52,6	0	2,6
9. fl. gentur	100	20,7	38,2	38,2	2,9	0
9. fl. dreingir	100	8,7	32,6	43,5	15,2	0
Student. gentur	100	30,2	41,5	28,3	0	0
Student. dreingir	100	22,2	22,2	55,6	0	0

Talva 2. Í skúlanum er meira kapping enn samstarv (%)

Eg eri samd/ur	Íalt	Púra	Rættliga	Eitt sindur	Als ikki	Eg veit ikki
6. fl. gentur	100	0	7,9	34,2	36,8	21,1
6. fl. dreingir	100	2,6	15,4	43,6	20,5	17,9
9. fl. gentur	100	5,9	14,7	29,4	26,5	23,5
9. fl. dreingir	100	4,3	23,9	34,8	17,4	19,6
Student. gentur	100	7,5	18,9	45,3	22,6	5,7
Student. dreingir	100	22,2	33,3	11,1	22,2	11,2

Javnstöða og rættvísi

Spurd, um öllmenniskju eru líka nógv verd, eru það sera fá, sum beinleiðis eru ósamd í hypotesuni. Tey flestu, uttan mun til aldur ella kyn, taka fult undir við pástandinum. Tó er, eisini í hesum førinum, ein ávísur munur á gentum og dreingjum, tí lutfalsliga nógvir dreingir eru atfinnandi í sínum svari. Í níggjunda flokki, til dømis, eru allar genturnar, uttan nakað undantak, púra samdar í pástandinum, meðan minni enn tveir triðingar av dreingjunum siga seg vera eins samdar í hesum. Og heili 15 prosent av dreingjunum eru bara “eitt sindur” ella “als ikki” samdir í hesum. Genturnar tykjast, sambært talvu 3, meira tilvitaðar og sannførdar um javnvirði millum öllmenniskju, uttan mun til hvørja bakgrund tey hava.

Áhugavert er at hoyra, hvønn leiklut og hvørjar skyldur skúlin sum lærustovnur eigur at

hava viðvíkjandi rættvísi og tolyndi, tá metingin verður grundað á meiningarnar hjá næmingunum. Lutfalsliga fleiri gentur enn dreingir halda, at skúlin eigur at ávirka næmingarnar at vera rættvísar og góðar móttvegis øðrum menniskjum. Dreingirnir taka sum heild undir við pástandinum, men teir eru meira ivasamir enn genturnar. Tó er munurin á kynunum heldur lítil í talvu 4. Dreingirnir í sætta flokki eru mest ivingarsamir, meðan genturnar í miðnámskúla eru mest samdar. Eitt áhugavert mynstur í talvu 4, tó ikki serliga týðiligt, er, at sættiflokkarnir og miðnámskúla flokkarnir líkjast, meðan níggjundiflokkarnir skilja seg eitt sindur burturúr.

Tað er púra greitt, at næmingarnir meta skúlan hava eina stóra ábyrgd og uppgávu, tá tað snýr seg um at fáa næmingarnar at vísa ein ábyrgdarfullan atburð, sum er rættvísar móttvegis øðrum menniskjum.

Talva 3. Öllmenniskju eru líka nógv verd (%)

Eg eri samd/ur	Íalt	Púra	Rættiliga	Eitt sindur	Als ikki	Eg veit ikki
6. fl. gentur	100	91,9	5,4	2,7	0	0
6. fl. dreingir	100	79,5	10,3	2,6	5,1	2,5
9. fl. gentur	100	100	0	0	0	0
9. fl. dreingir	100	60,9	21,7	13,0	2,2	2,2
Student. gentur	100	88,7	11,3	0	0	0
Student. dreingir	100	66,7	22,2	11,1	0	0

Talva 4. Skúlin skal ávirka næmingar at vera rættvísar/góðar móttvegis øðrum menniskjum (%)

Eg eri samd/ur	Íalt	Púra	Rættiliga	Eitt sindur	Als ikki	Eg veit ikki
6. fl. gentur	100	64,9	21,6	10,8	0	2,7
6. fl. dreingir	100	59,0	23,1	10,3	2,6	5,0
9. fl. gentur	100	70,7	17,6	8,8	0	2,9
9. fl. dreingir	100	48,9	40,0	2,2	2,2	6,7
Student. gentur	100	60,4	30,2	9,4	0	0
Student. dreingir	100	66,7	22,2	11,1	0	0

Dreingirnir í sætta flokki eru mest ivingarsamir, meðan genturnar í miðnámskúla eru mest samdar

Hetta sigur ikki bara nakað um, hvussu børn og ung lýsa tann “góða” skúlan, men sanniliga eisini, at tey ikki eru eins líkasæl og sjálvsøkin, sum tað ofta verður sagt í almennum kjaki. Næmingarnir vilja hava skúlan at spæla ein virknan jalgan leiklut í mun til etisk virði og trivnað í bólkum í skúlanum.

Uppgáva skúlans

Spurd, um skúlin eigur at ávirka næmingar, so teir geva sær far um órætt í samfelagnum (talva 5), svara dreingirnir og genturnar á nøkulunda sama hátt. Spurningurin, ið minnir nógv um spurningin í talvu 4, vísir okkum, at dreingirnir broyta áskoðan sum árin ganga. Dreingirnir í sætta flokki eru lutfalsliga ivingarsamir, tí næstan fimtingurin svarar, at skúlin “als ikki” eigur at ávirka næmingarnar. Einans ein av fyra dreingjum í hesum aldursbólki er “púra” samdur í hypotesuni. Dreingirnir í miðnámskúlanum, hinvegin, eru allir “púra” ella “rættliga” samdir í, at skúlin eigur at ávirka næmingarnar, so teir geva sær far um órætt í samfelagnum. Eisini genturnar broyta áskoðan ígjøgnum uppvekstur. Helvtin av gentunum í sætta flokki eru rættliga samdar í, at skúlin eigur at ávirka næmingarnar, meðan heili 87 prosent av gentunum í miðnámskúlanum siga tað sama. Hetta er áhugavert, meini eg, og kann leysliga tulkast sum, at tey yngstu í skúlanum hava eina

Firouz Gaini og Poul F. Guttesen, sum eru knýttir at Føroya Læraraskúla á Fróðskaparsetri Føroya, stóðu fyri tí føroyska partinum av kanningini. Fýra føroyskir skúlastovnar luttóku. Ein stórir fólkaskúli í Havn, ein miðalstórir fólkaskúli í Eysturoynni, umframt studentaskúlarnar og HF-skeiðini í Havn og á Kambsdali. 82 næmingar úr sætta flokki og 76 næmingar úr níggjunda flokki luttóku. 62 studentaskúlanæmingar luttóku. Spurnakanningin fór fram í mars 2011. Næmingarnir finga umleið 1 tíma til at svara spurningunum.

einfaldari og meira avmarkaða fatan av, hvat skúlin sum stovnur umboðar. Hetta kann sjálvsagt eisini vera ein endurspeglung av tí, sum børnini og tey ungu læra í skúlanum. Hjá teimum trettan ára gomlu kann fyrbrigdi “órættur í samfelagnum” ofta tykjast abstrakt og óskiljandi.

Samanumtikið

Fyri at lýsa lívsvirðini hjá teimum ungu, sum ganga í skúla, er neyðugt at hyggja nærri at aldurs- og kynsbýtinum, umframt bústaðinum (t.d. møguligir munir á bygdar- og býarungdómi), tí annars er vandi fyri, at lýsingin gerst ov generaliserandi. At samanbera ung úr sætta og níggjunda flokki í fólkaskúlanum kann vera trupult, og tá studentaskúlanæmingar harafrat taka lut í spurnakanningini, so sigur tað seg sjálvt, at samanbering gerst sera viðbrekin. Ætlanin er tó, at spurnakanningin – tá alt tilfarið úr Svøríki, Íslandi og Føroyum verður greinað – skal geva okkum eina grundleggjandi vitan, sum kann brúkast til víðari gransking, til dømis í nýggjum kvalitatívum samrøðum, sum fara meira í dýpdina í evninum. Á hendan hátt kunnu vit siga nakað um, hvørji virði broytast og hvønn týðning einstaklingurin og felagsskapurin hava fyri hin einstaka skúlanæmingin í praksis.

**Hjá teimum
trettan ára
gomlu kann
fyrbrigdið
“órættur í
samfelagnum”
ofta tykjast
abstrakt og
óskiljandi**

Talva 5. Skúlin eigur at ávirka næmingar, so teir geva sær far um órætt í samfelagnum (%)

Eg eri samd/ur	Íalt	Púra	Rættliga	Eitt sindur	Als ikki	Eg veit ikki
6. fl. gentur	100	33,3	16,7	8,3	5,6	36,1
6. fl. Dreingir	100	24,3	24,3	0	18,9	32,5
9. fl. gentur	100	41,1	20,6	0	5,9	32,4
9. fl. dreingir	100	37,8	22,2	24,4	6,7	8,9
Student. gentur	100	46,1	40,4	13,5	0	0
Student. dreingir	100	44,4	55,6	0	0	0

FRØÐI

næstu ferð

Sjálðsom tinnuhola undan kavi

Uni Árting, jarðfrøðingur og
ph.d.-lesandi, Bartal Højgaard, jarðfrøðingur

Ein serstakliga vøkur kalsitthola er nýliga funnin í Føroyum. Arbeidsfólk, sum gera tunnilin hjá SEV í sambandi við Eiði II verkætlanina, boraðu ígjøgnum eina rivu inni í fjallinum, sum vísti seg at vera lutvíst opin við vøkrum, vælvaknum krystallum.

Kalsitt, sum er vanligt steinslag í føroysku jarðfrøðini, hevur ikki beinleiðis tilknýtið til gosvirksemið, ið uppbygdi basalháslættan. Hesar tinnur verða til, tá ið rivur og poknur koma í grótið, og vatn seyrar gjøgnum ella setist í. So vakrar og stórvaksnar krystallir sum tær í Eiðis-tunlinum eru sera sjálðsamar.

Ummæli av Føroyskari bókmentasøgu 1

Nú í summar kom fyrsta bind av Føroyskari bókmentasøgu, sum Malan Marnersdóttir og Turið Sigurðardóttir hava skrivað.

Í næsta Frøði ummælir Erik Skyum Nielsen bókina.

Ramsar sáttmálin

William Simonsen

Sáttmálin snýr seg um at verja vátøki sum búøki serstakliga hjá vatnfuglum. Øll øki, sum hava altjóða týðning fyri vatnfuglar, skulu verjast. Sáttmálin varð samtyktur í býnum Ramsar í Iran 1972. Sáttmálin kom í gildi 1975 og nú hava uml. 152 lond tikið undir við sáttmálanum, teirra millum øll Norðurlond. Á heysti 2010 tók innlendismálaráðið stig til at fáa gongd á Ramsar arbeiðið í Føroyum við tí í hyggju at fáa sett á stovn Ramsar-øki í Føroyum. Greinin snýr seg um tað arbeiðið, ið síðan er farið fram at lýsa øki, ið ætlandi skulu vera Ramsar-øki.

E SETRIÐ

Setrið hevur hesar útbúgvingar at bjóða nýggjum lesandi:
Sjúkrarøktarfrøði • Samfelagsvísindi • Søga • Lærari
Námsfrøði • Føroyskt • Lívfrøði • Náttúruvísindi, við denti á jarðfrøði
Náttúruvísindi, við denti á havfrøði • KT-verkfrøði

Tikið verður upp aftur summarið 2012

Meira kunning á setur.fo